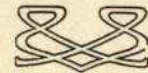

Dr. fra B. Badrov:

Fra Lovro Karaula

(Prilog povijesti bosanskih Franjevaca).

SP I 85
0122192

SARAJEVO 1925.

Spomenička građa

I 85

929 Karaula L.

0122192

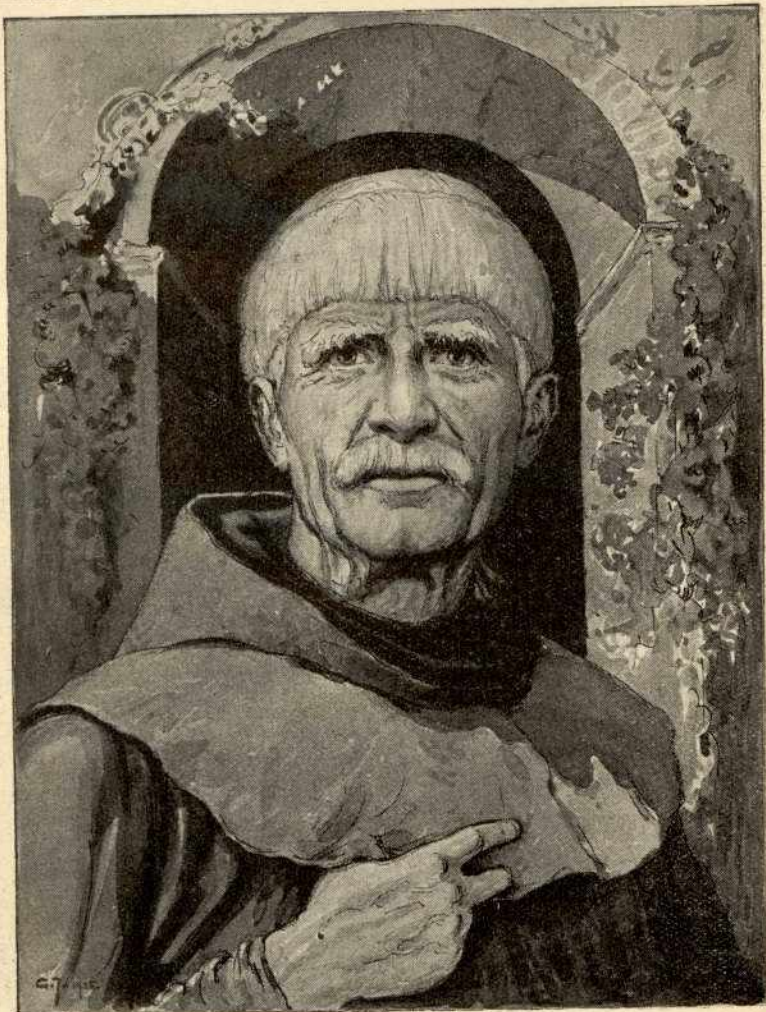
COBISS e

BIBLIOTEKA SARAJEVA

✓ 271.3(497-14)

Fra Lovro Karaula.

PREDGOVOR.

Ove se godine navršuje 50-godišnjica mučeničke smrti bosanskog franjevca fra Lovre Karaule. To je ime možda nepoznato široj publici, ali je vrijedno da se upozna.

Karaula je živio u doba Turskog gospodstva u Bosni i bio je jedan od najodličnijih i najagilnijih franjevaca svoga vremena. A ne treba zaboraviti, šta su bili bosanski franjevci svome narodu za vrijeme turskog gospodstva. Njihovi samostani bili su jedini kulturni centri u Bosni, a oni jedini svećenici, učitelji, vođe i zaštitnici svoga naroda. »Puk bosanski — veli Knežević — nezna za drugoga posli Boga osim za sina Frane Asiškoga: on je njegov otac i brat i sudac i biskup i liečnik i providitelj koliko u stvarima duhovnim toliko u vrimentim«. (Povjestnica samostana Gučanskoga).

To su bili bosanski franjevci od pada Bosne pa sve do austrijske okupacije. Jedan njihov tipični predstavnik u 19. stoljeću bio je fra Lovro Karaula, koji svojom mučeničkom smrću simbolizuje martirij bosanskih franjevaca u prošlosti.

Ova monografija nije ništa drugo nego retrospektivni pogled na povijest bosanskih franjevaca u 19. stoljeću do okupacije.

O Karauli se je pisalo vrlo malo. Spominjali su ga samo nuzgredno. Tako Jelenić u svojoj »Kulturi i bosanski franjevci«, Alaupović u »Ivan Frano Jukić« (gdje veli, da je Karaula bio jedan od najvećih franjevaca u prvoj polovini XIX. vijeka, str. 30.—31.), Nedić, Bralić i drugi. Jedini, koji je nešto opširnije napisao o Karauli, jest fra Jerko Vladić (u Almanahu »Hrvatska duša«), ali i on samo o smrti njegovoj.

Stoga će ova monografija donijeti nešto novoga pa će uza sve svoje nedostatke (ja nisam nikakav historičar) imati svoj *raison d'être*.

Visoko, 12. svibnja 1925.

Pisac.

I.

O Karaulinu djetinjstvu i mladosti znamo vrlo malo. Rođen je 23. XII. 1800. u selu Žiroviću kraj Livna¹⁾. Još kao dijete osjeti sklonost za franjevački red, pa ga roditelji u zdogovoru sa svojim župnikom poslaše u franjevački samostan u Fojnicu. Nakon pripravnih elementarnih nauka stupi Karaula god. 1816. u franjevački red, a slijedeće godine položi svečane zavjete.

Iza svršenog novicijata poslaše starješine Karaulu na daljne nauke u Ugarsku. Tu je učio Karaula filozofiju i teologiju (u Vacu), a nakon svršenih teoloških studija (god. 1825.) vrati se on u Bosnu.

Kao mladi svećenik vršio je Karaula službu duhovnog pomoćnika najprije u Ivanjskoj, zatim u Ljubunčiću, dok ga biskup Miletić ne pozva sebi za tajnika. U pismu od 7. travnja 1828. pisao je Miletić Karauli: »Moj tajnik O. Ivo Glavadanović pria misec danah očito mi je kazo da porad svog slabog zdravlja ne može dalje nosit brime tajnika; zato više sam putah se molio Bogu da me nadahne, koga bi sebi u starosti za valjanog poslanika u vinogradu Božjem odabrao; i jednoć u koru klečeć na molitvi audivi vocem quasi auae lenis dicentis ad auriculam cordis mei: uzmi tvoje kumče mladog Karaulu — — —. Nemojte se suviše plašit od ovog brimena; ja i moj starac Vikar generalni nosit ćemo jaram napred s Vami — — — — Po ovom istom knjigonoši nadam se primit sinovski odgovor mladog Samuela: ecce ego Domine quia vocasti me« (Karaula, Životopis biskupa Miletića).

Karaula, koji je još od mladosti osjećao upravo sinovsku ljubav i poštovanje prema biskupu Miletiću, rado se odazva tomu pozivu i krenu naskoro u Fojnicu.

*

¹⁾ U šematizmu Bosne Srebrene od god. 1864. stoji da je Karaula rođen 1. I. 1801., no to nije tačno. U Matici krštenih župe ljubunčićke čitamo: Xirovich natus 23. decembris 1800. Die 22. januarii 1801. Ego fr. Martinus Jakić á Kottor Baptizavi Antonium filium Gregorii Karaula á Xirovich ejusque legit. conj. Paulae Bilich a Gliubunčich.

Biskup Miletić (1763.—1831.) jedna je od najizrazitijih ličnosti franjevačke prošlosti u Bosni. Biskup i franjevac, on je ujedinjavao u sebi najljepše odlike jednog crkvenog dostojanstvenika sa franjevačkom prostotom i jednostavnošću. Svojom biskupskom vlašću nije se nikad poslužio iz želje za dominacijom; volio je — kako veli Šunjić — da ga ljube nego da ga se boje. Zato nije nikad došao u konflikt sa franjevačkom provincijom Bosnom Srebrenom. Ljubio je svoj narod. Znajući da je prosvjeta temelj njegovog nacionalnog osvještenja i ključ, koji će mu otvoriti jedamput vrata ropstva, u kojem je čamio, Miletić sastavlja za njega »P o č e t a k s l o v s t v a« (1815) dajući ujedno inicijativu za otvaranje analfabetskih tečajeva.

I uza sve vanjske brige živio je dubokim unutrašnjim životom. Bio je svet čovjek i kao takav je i umro (1831.) Četrdeset godina nakon njegove smrti mogao je pisati Karaula: »Miletić i danas žive u Bosni, i pria će gavran obilit, nego će njegovo ime u našem narodu umrit; sime njegovih apostolskih pripovijdanjeh i pastirskih spasonosnih upravaah plodit će obilne čudoredne plode u Bosni i Ercegovini dok i jedna kapca krvi bude kucat u bilu njihovih potomaka Banovanje Kulinovo, kraljevanje Tvrtkovo i biskupovanje Miletino u Bosni se poboravit ne mogu« (Život biskupa Miletića).

Takom čovjeku došao je Karaula za tajnika. Kroz četiri godine bio je on drug njegovih apostolskih putovanja i pomagač u svim njegovim pothvatima. Svakidašnji kontakt sa tako svetim i agilnim čovjekom nije mogao ostati bez utjecaja na Karaulu: cijeli njegov kasniji život i rad bio je kao neko plemenito oponašanje života i rada biskupa Miletića.

*

Iza smrti biskupa Miletića Karaula je vršio poslove biskupske kancelarije sve dok nije bio imenovan novi apostolski vikar za Bosnu u osobi fra Rafe Barišića (27. III. 1832.). Ovaj izabra sebi novog tajnika, a Karaula postade župnikom u Vidošima (Livno) i 4. VI. preuze administraciju te župe.

Prva briga Karaulina bila je da popravi crkvu i župski stan, koji je, kako sam veli u svom »Z a p i s n i k u«, bio sličniji košinjaku nego pristojnom ljudskom stanu. U ono vrijeme bila je to vrlo teška stvar. »Nebijaše onda slobodno župnicim o svoju glavu zidom zidat, ni šimlom ili pločom pokrivat svoje kućare, zato ja odlučih zlatnim ključem otvorit sebi i drugim župnicim gvozdena vrata, ter izbrojivši zulumčarim koji onog vrmena

vladaše krainom Livopoljskom dukatah stotinu (100) u zlatu, načinio sam gori rečene zgrade« (Z a p i s n i k).

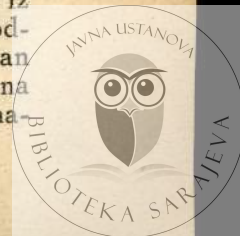
U tom radu pomagali su ga njegovi župljani i njegovi duhovni pomoćnici: časni starac pop Josip Ivković i O. fra Petar Čuić iz duvna. U prosincu godine 1833. bude novi župski stan dovršen. O građi crkve u pravom smislu te riječi nije tada moglo biti ni govora. Izuzevši tri samostanske crkve u Fojnici, Sutjesci i Kreševu, ostale crkve po Bosni bile su proste drvenjare, koje su više sličile štalama nego crkvama. Štaviše, poradi muslimanskog terora, kršćani nisu smjeli ni te neugledne kućice nazivati crkvama. »Redovnici bi — veli Nedač živo preporučivali seljakom da te zgrade nezovu crkvicom nego: sjenarom, pecarom, štalom, pače bi u tu crkvicu metnuli koju kacu, čabar, ili što slična, a oltar bi namjestili na četiri kolca, pa bi svetkovinama za mečave u nutri misili, pa kad bi zgrada ostarila, onda bi ju očistili i u nju stalan oltar postavili« (Nedić, S t a n j e r e d o d r Ź a v e B o s n e S r e b r e n e, str. 94.). Taka zgrada, koja je služila mjesto crkve, bila je i u Vidošima. Karaula i nju ozida od kamena i u njoj načini oltar od kamena »da služi — kako on veli — misnicim i puku miesto Crkve, doklen Bog draži sreću preokrene na bolje za naš sveti zakon« (Z a p i s n i k).

U svom Z a p i s n i k u navada Karaula i trošak, što ga je za tu građu učinio. »Sav trošak god. 1832. u građu nove župske kuće u Vidošim učinjen i u dukate po gr. 50 kako su onda hodali uračunan, čini dukata 230, gr. 6.« A trošak za g. 1833. bio je 6.112 groša, što je onda činilo 122 dukata i 12 groša.

Po nagovoru Karaulinu i drugi župnici u okolici Livna (župnik u Čukliču O. Josip Vukadin i župnik u Ljubunčiću O. Mihovil Zubić) razvališe stare drvene i ševaraste župske kuće i sagradiše nove kamenite, »a to sve — veli Karaula — u kripost zlatnog ključa, bez novog mita i brez ičijeg pogovora i šuškanja« (Z a p i s n i k).

*

U isto vrijeme, kad je Karaula bio zabavljen građom u Vidošima, nastojao je on da u samom gradu Livnu sagradi župski stan i makar malu crkvicu, koje dotada zbog turske intolerancije nije ni bilo. »Svojom pronicavošću — veli kroničar — iz daleka poče pripravljati, kako bi mu za rukom pošlo na zgodnom mjestu kupiti štogod zemljišta, na kom bi mogao priličan župsti stan podići. Da ovo postigne obličao je oko Kapetana Firdusa, za onda najimućnijega muhamedanca u Livnu i na ima

nju i na ugledu. — Nije se mrskao O. Karaula i po danu i po noći, i po kiši i po mećavi, i po prahu i po kalu zaći do njegova dvora, dakako ne samo samimi laskavim riečmi nego i mastnim darovi samo za da ga predobije za se pri kupovanju zemljišta, što smatram u samoj stvari nije bio lak posao; ali ipak to njemu nije bilo teško i mučno imajući pred očima veliku i omašnu korist za stvar katoličku« (Ljetopis livanjskog samostana).

Karauli pođe za rukom te kupi zemljište od muhamedanca Sefer Čaića na Gorici kod Livna za 10.000 groša (polovicu isplatio samostan fojnički, a polovicu Karaula s katoličkim narodom livanjskoga polja) i g. 1833. sagradi tu jednu crkvicu pod izlikom štale, da ju ne bi muhamedanska zloba razrušila ili zapalila.

Govor, koji je Karaula držao, kad je prvi put vršio službu Božju u toj crkvici, jasno svjedoči, kakvu je blagodat učinio livanjskim građanima sagradivši im tu makar i neuglednu crkvu. »Jeste li već zaboravili, moji Livnjaci, Guber, Rapovine, Drinovu među, vrelo Žabljak, Osićane, Dobro, krševitu Orlovaču i druga mjesta, sat hoda od varoša daleko, u koja ste za više stotina godina usilovani bili srljati s vašim zaručnicama i nejakom dječicom i po blatu i po snijegu, i po kiši i po suncu, da samo vidite od želje svoga zakonošu i slišate sv. misu? Jeste li već zaboravili, koliko je vaše dječice, netom na svijet rođene, tražeći misnika od nemila do nedraga, bez sv. krštenja pomrlo na rukama svojih kumova? Jeste li već zaboravili ono tužno doba, kad ste za najveće blago od ovoga svijeta cijenili kadgod u godini dana misnika u svojoj kući viditi, da kradom i čvrsto zatvorenih vrata reče sv. misu?«¹⁾

U tu malu crkvicu dolazio je odsele svake nedjelje jedan svećenik iz Vidoša, a godine 1849. dobi Gorica stalnoga župnika.

*

Za vrijeme svoga župnikovanja u Vidošima nastojao je Karaula da zaštiti svoj narod od zuluma, kojemu je tada bio izvržen.

Stanje kršćanskog elementa bilo je u to doba uistinu žalosno. Kršćani nisu imali ni najelementarnijih čovječjih prava nego su bili predati na milost i nemilost svojih inovjernih gospodara. A ovi su bili upravo nesmiljeni. Treba samo čitati spo-

¹⁾ Ovaj odlomak iz Karaulinog govora priopćio O. fra A. M. Bralić u Glasniku jugoslavenskih franjevacu, g. 1890., br. 3., str. 38.

menicu biskupa Barišića, što ju je »na molbu i suze svih katolika« poslao caru Ferdinandu g. 1838., da se vidi, kakvo je to stanje bilo.

»Bez razlike svi Turci imadu pravo na naš život, i stoga je naš život uvijek u pogibelji, te ne samo da se izjednačujemo sa bešćutnom gamadi, nego smo pače i zapostavljeni im; jer kad kojeg kršćanina ubiju ili na drugi način na drugi svijet opreme, javno vele, da je jedan pas od više njih krepao. . . . »Gospodari i drugi mogućnici sa svojim kmetovima kršćanima gore postupaju negoli s istom bešćutnom životinjom, niti oni čine razlike između kršćana i marve — — — — —.

Pljačkanju, tlačenju i nevoljama izvrgnuti smo kao država, koja je istom od neprijatelja nasilno osvojena — — — — —¹⁾.

A sva ova nasilja dolazila su od autohtonog muslimanskog elementa, i svi pokušaji Visoke Porte da ublaži stanje kršćana u Bosni ostali su bezuspješni ili su urodili još strašnijom reakcijom bosanskih begova, a položaj kršćana postajao je sve beznadnijim.

Karaula spominje u svom »Zapisi« nekoliko begova, koji su u livanjskom kraju činili nasilja nad kršćanima. Između ostalih isticao se glasoviti Ahmetbeg Ljubunčić, »koji je zato što bijaše oštroomne pameti, ponosite čudi, slobodna duha, od-porna mnenja na svoga Sultana, a za najviše što bijaše trunjava serca na keršćani narod, ukroje pamet svoj Bosni i Ercegovini; svi Bezi Bosanski i Ercegovački pripoznavše ga za pervinca u svakom pokretu na Vezira i na Sultana; što bi on rekao, sva mu Bosna nebi porekla. Njegovim vražtvom g. 1824. priko 200 obitilah keršćanskih iz varoša Livna bih izagnano u zatočje; sve srebro, zlato, pokućstvo, zemlje, kmeti, imanje varoško pade u njegove i njegovih opakih pristašah lakome šake. G. 1831. odsikoše Turci glave Luke Kujungića i Luke Cverka, najodličnijih u ono doba trgovacah u Livnu, i to brez ijedne krivice, na pravdi Božjoj, a po nagovoru opakog Ahmetbega. Od njegova čestog proterkivanja po Bosni na visokoj i bisnoj ha-tini, uz pratnju najvećih zlikovaca, uz tutanj bubnjah, talambasah i sviralah, narod keršćani od straha bižao je od nemila do ne draga. Ali svačije sile zamalo, »od trišanja do višanja« — Urote i nevre Poturicah Begah bosanskih Sultanu dozlogerdile, g. 1837. šalje na Bosnu Anadolca, ljutu guju Vegi Pašu sa potajnim nalogom, da sve Dahije, perve bosanske smakne. Ve-

¹⁾ Glavaš, Životi rad fra Rafe Barišića, str. 23—35.

gija viran svome Sultanu, svaku noć u muklo doba u svojoj hazni u Travniku, svilenim gajtanom oko vrata, na zakretaljke među dva stupa, podavi više od 300 zulumčarah bosanskih i ercegovačkih, među njima i silnoga Ahmetbega Ljubunčića¹⁾, i njihove saderte i slamom nagnjetene oglavine šalje Caru svome gospodaru za jabuku u Stambul«. Zanimiva je i pripomena Karaulina: »Ovu istinitu pripovidku mimogred zato ovde navedoh, da svak može poznat, da je dugotrajno Božje miloserdje na svacije grihe, i da njegova sveta pravda među adamovcim može se pomutit, ali nemože utonut, ona valja da ispliva kadli tadli« (Zapisnik)«.

O Firdusima veli Karaula da su u livanjskom polju bili drugi cari: »na njihovu jeziku stajaše smrt i život i najpravednijeg čovika, a grabež, otimačina i nemili udarci bijaše njihova dika i ponos. Oni su silom pootimali najplodnije zemlje od nejačih turaka i kerščanah, i pomnožali sebi kmete kako u Ljubunčiću, tako i u drugim selim«.

Za jednoga od tih Firdusa (Rahmetbega) veli Karaula da ga je g. 1852. za Veleđin paše dva puta dopremio u Sarajevo, »i naučio ga o njegovu trošku prid Vezirom pameti, da bolje poštuje fratre, i da nečini kmetim u Ljubunčiću zuluma« (Zapisnik).

U doba ovih zuluma u Bosni franjevci su bili jedini, koji su štitili svoj narod i ustajali proti nepravda, gdje su god mogli. Ali ni oni sami nisu bili pošteđeni od nasilja. Karaula spominje u svom Zapisniku nasilja, što su ih spahije Karalići činili župnicima u Čukliću. »Spahije Karalići iz Skoplja od davne dobi imali su svoj timar (jus decimae) u Čukliću, pa su navalili na siromašni kućar misnički u Čukliću titulo decimae brime nesnosljivo: maslo, jaja, kokoši, čarape, sviće vošćenice i t. d. i suviše da župnik čuklički svake godine mora tri danah hraniti njega, njegove momke, konje, krave za lova, a tako i subaše kad dolaze pobirati svoje prihode desetinske. Ovu stvar pogorčavaše što lakomi Karalići nestojeći na jednoj svake su godine danjke dizali na više, i što su svoje subaše slali ponajviše Čifute, kojim su morali misnici službu činiti oli iz onog kućara prtljati i puk zaostaviti brez službe duhovne. Svake godine događali su se veliki inadi među župnicim i spahijami Karalićim; tako

¹⁾ Nedić veli, da Vedžihi paša nije htio da zadavi Ahmetbega Ljubunčića kao »turčina«, nego ga je dao posjeći kao »ciganina« pa ga ni ukopati nije dao, nego je stajao tri dana na trgu usred blata. Nedić, P o r a z b a š a, str. 100.

g. 1832. u mjesecu Rujnu (Septembru) po noći pobjego je iz Čuklića u Vidoše k meni č. O. Mato Antunović Fojničak gorko plačući na zulum Karalića«.

»Bračo moja! — nastavlja Karaula — ovo su kratke napomene nemilog progonstva i zuluma koga smo mi Pastiri s našim keršćenim narodom u ono doba podnosili«.

Tim nevoljama, što su tištile kršćanski narod i franjevce u Bosni, pridruži se još jedna mnogo delikatnije naravi: konflikt biskupa Barišića s franjevačkom bosanskom provincijom. Ovaj spor jedna je od najmračnijih stranica bosanske crkvene povijesti. On je kroz trinaest godina sputavao sve energije bosanskih franjevaca i onemogućivao svaki drugi ozbiljniji rad.

Teško je izreći definitivan sud o ovom sporu. To ne može biti ni svrha ovih redaka. Ja ću ovdje iznijeti samo ulogu, koju je Karaula igrao u ovoj stvari i s kakvog je on gledišta promatrao čitavu ovu stvar.

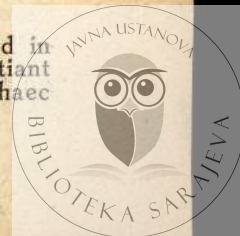
Kao župnik u Vidošima šalje on u februaru god. 1839. prefektu Propagande jedno pismo, u kojem mu daje informacije o ovom sporu između biskupa Barišića i franjevaca.

Karaula spominje najprije, kako su se prijašnji apoštolski Vikari u Bosni ne samo u načinu života, nego uopće u svim svojim činima nastojali konformisati franjevačkom redovničkom životu i običajima, pa su radili sve u sporazumu sa redovničkim starješinama. Na taj način mogao se je lako sačuvati mir i brataska sloga među apoštolskim Vikarijatom i franjevačkom provincijom, redovnička disciplina vladala je po samostanima i župama, a to sve moralo je povoljno djelovati i na vjerski život prostoga naroda.

Ali sadašnji apost. Vikar — nastavlja Karaula — počeo je odmah na početku svoga vikarijata isticati neka posebna svoja prava, i što nijedan njegov predšastnik nije u bosanskoj provinciji činio, to je on pokušao učiniti. Jednom riječju: vlašću, koja mu je data, počeo se služiti ne na edifikaciju nego na destrukciju. I ovo je uzrok, što je nestalo mira, ovo je početak svih zala, što su stigle ovu provinciju¹⁾.

Da dokaže svoju tvrdnju Karaula navada neke činjenice pozivajući se na svjedočanstvo čatvoga klera i naroda bosanskoga i na svoje vlastito iskustvo.

¹⁾ » — — — potestate sibi data non in aedificationem, sed in origo omnium malorum, quae hanc Missionem in sua radice vitiant destructionem uti coepit: haec ruptae sanctae pacis causa est, haec est«. Kopija pisma u arhivu Bosne Srebrene.

Biskup je Barišić — veli Karaula — u svojim okružnicama nastojao potpuno uništiti vlast redovničkih starješina nad njihovim podložnicima; on hoće da vrši apsolutno gospodstvo nad franjevačkom provincijom i nad franjevcima; on se (iz želje da svagdje dominira) miješa u čisto samostanske stvari; on hoće da po svojoj volji raspolaže sa pokretnim i nepokretnim dobrima, što ih bosanski franjevci po apoštolskom privilegiju mogu posjedovati¹⁾.

To je, po mišljenju Karaulinu, uzrok čitavoga spora među biskupom Barišićem i bosanskim franjevcima.

Karaula je imao pravo. Spor je uistinu nastao jer se biskup Barišić nije držao dugogodišnje prakse, prema kojoj su njegovi predšastnici udešavali svoje odnošaje prema starješinstvu i franjevcima Bosne Srebrene. To je izazvalo reakciju kod bosanskih franjevaca. Jedna i druga stranka stajala je uporno na svom staništu, i konflikt je bio neizbježiv.

No ovaj spor nije mogao da ostane samo interna stvar biskupa i franjevaca. I prosti narod sa začuđenjem je gledao razmirice među svojim duhovnim poglavarima. Najprije mu je to bilo na skandal, a kasnije se i on pocijepao u dvije stranke: jedni su pristajali uz biskupa, drugi uz franjevce. Barišićijanci (tako naziva Dropuljić pristaše biskupa Barišića) su štaviše optuživali kod prostog svijeta bosanske franjevce da prave raskol, da uče krivu vjeru i sl., pa je svijet bio u smetnji ne znajući koga da sluša. Autoritet i biskupa i franjevaca počeo je padati, a i sam vjerski osjećaj počeo je kod naroda hladiti.

I upravo to je bio glavni razlog, zašto se je Karaula, koji je dosada samo iz daleka motrio ovu borbu, umiješao i sam u nju²⁾. On je stupio u tu borbu s potpunim uvjerenjem, da je bi-

¹⁾ »——— editisque.. gravissimis circularibus Superiorum Regularium in subditis potestatem totaliter supprimere studuit, dominium absolutum in totam Missionem et Missionarios, contra clara Praedecessorum exempla exercere tentat, et ex cupidine ubique dominandi etiam in res stricte claustrales et claustra sese immiscens de illorum bonis mobilibus et immobilibus quae fratres Bosnenses per Privilegium Apostolicum in Claustris et diversis in Parochiis possident pro suo arbitrio disponere pergit«.

²⁾ U pismu od 20. oktobra 1838. na prefekta Propagande veli Karaula: »——— en ego seposito omnino quovis partium studio et humano respectu, nemine prorsus me ad hoc instigante, sed zelo salutis animarum Christi pretioso Sanguine redemptarum, ac puro motivo Sanctae Religionis Catholicae animatus praesentibus Litteris humiliter exhibeo

skup Barišić svojom neuidavnošću i netaktičnošću izazvao cijeli ovaj spor Kao nekadašnji biskupov tajnik sjećao se je Karaula dobro, kako je Miletić svojom razboritošću znao dovesti u sklad svoja biskupska prava sa pravima franjevačkog starješinstva, a svojim upravo svetim redovničkim životom kako je znao steći ljubav svoga svećenstva i naroda, pa i samih nevjernika. A toga nije mogao Karaula da nađe kod biskupa Barišića. Barišić se je i svojim životom i svojim djelovanjem odvajao potpuno od svoga predšastnika, tako da su ga smatrali nekim novotarom, a to je za njega bilo sudbonosno.

»U Bošnjaka i Ercegovca — veli Karaula — kršćenog i nekršćenog Biskup je pravednik i polusvetac Božji koji može sve što hoće za svoj narod izmoliti od svemogućeg Boga. Ovi uzvišeni pojam prisvojiše sebi naši stari narodni Biskupi zbog zajedničkog redovničko-biskupskog živkarenja u samostanu strogo po upravi sv. Frane i po svetobičajim našeg serafinskog reda, od česa koji bi se ciglu zeru izmicali, bili su sebi i svojim tegotni, a svećenstvu i narodu trn u oku«. (Život biskupa Miletića).

To se je dogodilo i s biskupom Barišićem. On nije bio kao biskup Miletić ili Dobretić, »koji je kroz jedanaest godina svog Biskupovanja točno obdržavao zajednicu biskupsko-redovničku; koji je višto umio osnovati nagodbu među pravim biskupskim i poveljam redovničkim na temelju ljubavi Isusove i braćimske; koji je znao za vele cinit što su redovnici bosanski hrabri zatočnici biskupske podpune slobode u overšenju svojih nadpastirskih dužnosti, i što su odgovornici kod okrutne vlade turske za sve građjanske pogriške svog svećenstva i naroda«. (Život biskupa Miletića).

Pa upravo zbog toga, što se je biskup Barišić odvajao od svojih predšastnika, došao je u koliziju s bosanskim franjevcima.

Aktivno djelovanje Karaulino u borbi proti biskupa Barišića počima njegovim imenovanjem za upravitelja samostana u Fojnici (4. V. 1840.)¹⁾. Borba je tada bila već u potpunom jeku.

et devote offero ad detegendum Eminentiae Vestrae illum impurum fontem ex quo dicta publica mala et scandala in hanc Provinciam et Missionem apostolicam promanant«. Kopija u arhivu Bosne Srebrene.

¹⁾ Upravitelji samostana ili gvardijani uživali su tada u Bosni veliki ugled ne samo kod katoličkog svijeta nego i kod turskih upravnika. »Turci, kadije i gospoda bosanska — veli Karaula — običavali

Mir, što su ga zavadene stranke nastojanjem papinskog delegata Milinovića g. 1839. utanačile i potpisale bio je kratkog vijeka. Uzroci, radi kojih je nastao spor između obiju stranaka opstojali su i dalje, pa nije čudo da su se razmirice opet ponovile.

Da se učini kraj ovim razmiricama, bude pozvan g. 1840. franjevački provincijal Marijanović u Rim, a slijedeće godine i biskup Barišić. Sv. Stolica pošalje na to u Bosnu svoga delegata Josipa Mariju Molajonija, biskupa nikopoljskoga, da ispita svu stvar između biskupa Barišića i franjevaca davši mu potpunu vlast i nad apoštolskim vikarijatom u Bosni i nad bos. franjevačkom provincijom.

Molajoni dođe u Bosnu u travnju g. 1842. i nakon obavljene vizite pošalje u Rim izvještaj, u kojem glavnu krivnju za sva zla u Bosni svaljuje na biskupa Barišića te predlaže, da se mjesto Barišića imenuje apoštolskim vikarom u Bosni fra Marijan Šunjić.

S osobitim zadovoljstvom spominje Molajoni samostan u Fojnici, gdje je Karaula bio gvardijan, i u kojem je, kako sam veli, našao časnu obitelj od 30 redovnika s egzaktnom opservancijom, u kojoj se je nalazilo dobrih i razboritih staraca.

Svršivši svoju zadaću u Bosni vrati se Molajoni u Bukurešt, a ostavi iza sebe subdelegata Karla Pootena.

Ovaj se 6. VI. 1842. predstavi bosanskim franjevcima. No ubrzo stade on sasvim samovoljno i bezobzirno upravljati bosanskom provincijom i optuži bos. franjevce u Rimu. Nedić u svojim Zapamćenjima veli, da je Pooten u Bosni mjesto Barišića, ali da su mu se bosanski franjevci kao tuđincu odlučno oprli. To nam razjašnjuje njegovu optužbu u Rimu¹⁾ i njegova bezobzirni postupak, koji prisili bosanske franjevce, da su učinili apelaciju na sv. Stolicu (16. II. 1843.). Pooten ne videći drugog izlaska iz ove zamršene situacije, htjede nekoliko najodličnijih bosanskih franjevaca (Karaulu, Kujundžića, Šunjića, Paša-

su zvat upravitelje naših samostana časnim imenom Starci; u svojim nezgodam rado su u njih pitali svitovanja, i u vrime rata njihovu čuvanju izručivali svoje hareme i druge dragocienosti« (Život biskupa Miletića).

¹⁾ »Pogjen (mjesto Pooten, op. m.) po odlasku biskupa Barišića u Albaniju, nešto zaveden od pristaša Barišićevih, a nešto u nadi, da bi moglo sada doći do ispražnjene stolice biskupske u Bosni, prevrte list i pošalje izvješće na kongregaciju sasvim protivno onomu Molajonijevu, koji je i on sam potpisao«. (Čorić fra Anto, Neke povjesne crtice o redovitim i administrativnim biskupima i vikarima apostolskim u Bosni i Hercegovini od g. 1543.—1878. Serafinski perivoj, 1909., str. 15.

lića) prognati u talijanske samostane. U to ime zatraži dozvolu iz Rima, a ujedno se obrati i na bosanskog vezira, da ove franjevce protjera iz Bosne. Franjevci se obratiše također na vezira i tako cijela stvar dođe u ruke turske civilne vlasti.

Dne 22. aprila izda vezir Husref-paša zapovijed, da Karaula kao gvardijan fojničkog samostana, i gvardijan sutješkog i kreševskog samostana dođu u Banjaluku, gdje će se održavati proces između njih i Karla Pootena.

Malo iza toga dobije Karaula od Pootena pismo (datirano 2. maja. 1843.), u kojem mu javlja, da je došla odredba sv. Kongregacije potvrđena od sv. Stolice, po kojoj mora ići u Italiju. Uslijed toga zapovijeda mu uime sv. posluha i pod kaznom suspenzije da odmah ide u samostan. (Karaula je tada bio u Travniku, op. m.), jer će službu gvardijana, župnika i vanjskoga vikara vršiti samo do 13. maja, a prije 14. mora poći na put. Ako bi — nastavlja Pooten — tkogod po zapovijedi njegove ekscelencije gosp. vezira imao biti poslan u Banjaluku, on će se sam za to pobrinuti¹⁾.

Karaula je međutim morao po zapovijedi vezirovoj u Banjaluku. Proces započe 5. juna. Proti Pootena stajali su Karaula, Pašalić, Nedić, Dropuljić i Maračić. Turski sud osudi Pootena na progonstvo, i on morade seliti u austrijsku državu.

»Ode Pooten, esatile mu bilo« — veli kroničar. Ali s Pootenom stvar se ne svršila. Dne 30. rujna iste godine proglašuje sv. Stolica biskupa Barišića ponovno apoštolskim namjesnikom u Bosni i ujedno upraviteljem franjevačkog reda u Bosni. S tim aktom bosanska franjevačka provincija bi suspendirana.

*

¹⁾ Pismo glasi u originalu: Reverende Pater! Advenerunt decisiones S. Congnis a S. Sede approbatae juxta quas P. Vae in Italiam proficiscendum est. Quamobrem vigore praesentium in virtute s. obedientiae et sub poena suspensionis a celebrotione missae ipso facto incurrendae P. Vae mando, ut quamprimum has meas perceperit, statim ad Conventum properet; nam Officia Guardianatus, Parochi et Vicarii Foranei tantummodo usque ad 13. hujus in P. Va durabunt, et ante decimam quartam hujus debet Se itineri committere. Si vero ex mandato Suae Exc. Dni Vizirii aliquis mittendus est Banjalukam, ego hujus rei curam habebō. Ceterum in particularis veneratōnis sensu maneo.

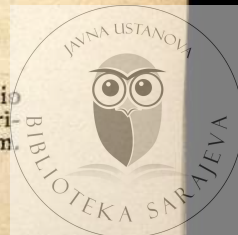
R. P. V.

Suttiskae 2. maji 1843.

Humus Servus

Carolus Pooten S. V. A.

Na vanjskoj strani: Reverendo Patri in Hto Colmo P. Laurentio Karaula, Min. Oss. Guardiano Fojniczensi, Travnikii, ibi vel ubi. Original u arhivu Bosne Srebrene među privatnim pismima Pootenovim.

Bosanski franjevci ne ostadoše kukajući na ruševinama svoje provincije nego su radili koliko su mogli za njezinu rehabilitaciju. Još iste godine šalju oni Karaulu i fra Martina Nedića u Carigrad »za potvrđenje naših fermanah — kako veli kroničar —, a osobito dase izvanjski ljudi u naše stvari nemišaju, što su liepo i opremili«. (Kronika sutjeskog samostana).

Godine 1844. ispjeva Jukić jednu pjesmu u počast Karauli i Nediću »prigodom povratka njihovog iz Carigrada u znak radosti i zahvalnosti nad donešenim carskom beratom«.

Iste godine u rujnu dođe do izmirenja bos. franjevaca s biskupom Barišićem«. Ali žalibože — veli Čorić — taj je mir za kratko vrijeme trajao, jer je Barišić prekomjernom oštrinom stao upravljati svoju vlast vizitatora apostolskoga prema Franjevcima, te opet grgji i žešći nastane sukob« (loco cit.). Stvar dođe opet pred turski sud. Na 13. veljače 1845. započe raspra među biskupom Barišićem i bosanskim franjevcima. Vezir je bio Osman Nuri paša. On »poče metat — veli kroničar — conditiones pacis, t. j. da fratri njega slušaju ko svoje stare Biskupe, a on da nepometa fratarah u njihovim poslovima, koje su pod starim Biskupim činili, i liepo jednu i drugu stranu ponukovaše. Ali Prisvitli Gospodin Biskup planuse, i kano da uplaši Vezira i Pašeh, zaklese Bogom, da neće njiovog suda, već daće glavom poći u Stambol. Za ove riči prifati Vezir i Paše, i rekoše fratribus spremajte i vi dvoicu u Stambol, kad hoće neka ide«. (Kronika sutjeskog samostana).

Franjevačko starješinstvo izabra fra Lovru Karaulu, fra Martina Nedića i fra Luku Dropuljića, te ovi u travnju iste godine prispješe u Carigrad. U isto vrijeme stigao je i Biskup Barišić.

Stvar je u Carigradu išla sporo. Ali već 24. augusta javlja Karaula utješljive vijesti: »Na 10 sahta sinoć imalismo audientiu apud Ministrum Exter. negotior. Shekib-Effendie, i duralaje više od 1 sahta. U ovoj audientii, posvesmo već razumili, da Visoka Porta od našeg dušmanina isto misli, i činiti odredila je što mi želimo i tražimo i od ovoga sumljiti nemojte — — — — —. Stvar je što se tiče našeg Devleta već odsičena za nas, ali da naš poso i kod Rima sveršise, Porta lip je način zauzela, t. j. da otigjemo do Patrike katoličkog, damu pristavimo sve naše oprave dajih prigleda — — —. Pita nas Shekib: jesteli kail otići Patriki, ako niste jok ja vas nesilujem —. Mi odgovorismo: ako je Devlet emin od toga čovika mismo pripravni i sercem i dušom — on

prifati: ja sam s Patrikom imo sobet od Vas, ðn mi je odgovorio: da je Biskup Barišić čovik ujoursuz intractabilis«¹⁾).

Barišić je i sam uvidio, da mu Porta nije sklona, a osim toga već je i u Rimu bilo jasno, da u Bosni ne može biti pravoga mira dok je njega, zato mu bude »sa strane preporučeno« (Čorić) da se zahvali na bosanskom vikarijatu, što on i učini u Carigradu dne 24. ožujka 1846.

Tim se završi ova neugodna afera, koja je toliko zla donijela katoličkoj stvari u Bosni, a franjevačkom redu napose.

Papa Pio IX. svojim breveom od 24. rujna 1847. uspostavi opet Bosnu Srebrenu imenovavši za provincijala fra Marijana Šunjića.

*

Vrativši se Karaula iz Carigrada bio je neko vrijeme učiteljem redovničke mladeži bosanske u Fojnici.

Budući da je Barišića afera bila likvidirana, bosanski su se franjevci mogli dati na ozbiljni prosvjetni rad u svojoj provinciji i među narodom. U tom im je indirektno i sama afera s Barišićem bila od koristi. Prisiljeni za vrijeme borbe s Barišićem ići u Carigrad, bosanski su se franjevci upoznali s turskom vladom, kojoj prikazaše svoje potrebe i potrebe naroda, koji je bio bez ikakvih kulturnih institucija. Turska vlada pokaza se sklonom bosanskim franjevcima, i oni počеше baš od toga vremena graditi škole, crkve i samostane, za koje su vrlo lako mogli dobiti fermane; tim više, što su sada imali u Carigradu svoga stalnog predstavnika, preko kojega su općili s Portom. Duša čitavog ovog pokreta za podizanje škola i crkava po Bosni bili su Šunjić i Karaula. Nastojanjem Karaulinim podiže se već g. 1847. škola u Fojnici. O tom obavještuje Jukić Martića u pismu od 30. rujna 1847. Iz ovoga se pisma vidi također, kako je Karaula potpuno pristajao uz idejni pokret, što su ga po Bosni širili Jukić i Martić. »Kazivo mi je Karaula — veli Jukić — vaše dogovaranje; on će nastojati s vama zajedno raditi i u književnosti i u duhu vremena! . . . Karaula dok je od vas došo, sutra u jutro odma je otišo u Travnik, odazvo ga je gosp. Muselim, da bude deputat i reprezentant svih Parokah latinskoga obreda u vezirovom palacu na dođućem obćenitomu saboru. Kad je pošo, priporuči meni, Kutleši i Frani Terzii, da brez odmicanja otvorimo učionicu. U utorak dogovorili smo se, u sredu ljude ubavestili, a danas fala Bogu na njegovom daru!

¹⁾ Ovo pismo Karaulino nalazi se u arhivu sutjeskog samostana.

otvorili učionicu... Čuo sam, da je i vama Karaula preporučio da to isto učinite, pa vaš častni Discretorium zabranio. Dosta ružno čuti!«¹⁾

Iza fojničke škole osnovaše se ubrzo škole u Livnu, Travniku, Varcaru i Kreševu, a osjeti se potreba da se podignu škole i po drugim mjestima.

Karaula je s velikim oduševljenjem pozdravio osnutak ovih škola. A kad je g. 1851. postao kustosom Bosne Srebrene (za provincijalstva fra Andrije Kujundžića), on je kroz tri godine te svoje službe davao inicijativu u svim građevnim pothvatima, koji su se tada u Bosni poduzimali.

Da omogućiti podizanje novih škola i crkava stupi Karaula u kontakt s francuskim konzulom u Sarajevu Eduardom Wiët-om, koji isposlova od svoje vlade 8000 franaka za nove crkve u Bosni a 5000 franaka za škole; ujedno bude dozvoljeno bosanskim franjevcima da mogu kupiti milodare po cijelom francuskom carstvu.

G. 1853. i austrijski car dade za podizanje škola u Bosni 1500 for. i obeća da će kroz slijedeće tri godine davati istu svotu za uzdržavanje tih škola.

Ubrzo počеше se dizati i nove crkve po Bosni. Dozvolu za podizanje novih crkava bilo je tada lako dobiti od turske vlade, pa su franjevcima išli u tom na ruku i vezir i carski komisar Kiamil-paša. Trebalo je samo da carski arhitekt (muendiz) vidi, da li je potrebno da se tu gradi, i da li nema kakva protivnika, koji bi mogao kasnije pobiti ferman. »Evo priskočismo — veli Karaula — prag najveći da se više neistražuju u gradji Carkvah vrazii Ilami niti od Mule, niti od kadijah, niti od dotičnih Šurah. Sad njihov din može podniti, da publicius officialis civilis samo uzme obumjeru, prikaže Devletu, i on je sasvim pripravan ferman odmah izdati. Budite uvjereni (Karaula piše ovo pismo provincijalu Kujundžiću), da budemo zapitali na 20 miestah, odmah bi nam dopustili, ali sad zadovoljni budimo s' ovo osam (misli na crkve na Gorici, u Vidošima, Docu, Gučoj-Gori, Varešu, Zoviku, Plehanu) i devetim Saraevom, i zafalimo Božu. Meni je Kiamil Paša vruće priporučio, da nebubamo u narodu o gradnji Carkvah, jer se oni pribojavaju reclamatii fanatičkih Bošnjakah, i to po mojoj pameti pametno priporučuje«²⁾.

¹⁾ Ovaj list Jukića objelodanio Dr. Tuđomir Alaupović u spomenknjizi »Fra Grđo Martić« 1908., str. 43—45.

²⁾ Pismo u arhivu kreševskog samostana (datirano 19. I. 1853.).

Karaula je sam vodio sve pregovore s Kiamil-pašom glede građe crkava, a isto je tako s carskim arhitektom Ešref-efendijom obašao sva glavnija mjesta (izuzev Posavinu), gdje je trebalo praviti ili popravljati crkve.

»Ešref Effendia — veli Karaula u gore spomenutom pismu — koji samnom hoda verlo je pametan i trizmen čovik, ali je delicati temperamenti, zato mi je redna svakud sliđiti ga, da nebi gđigod osto uvrigen. Mi ćemo daklen obigrati Travnik i Livno terkum, pak na 27. Jan. vratit ćemo se opet u Dolac, a na 26. jedan Misnik Sutiski nek se nadje u Docu, koji će ga pametno otpratiti u Possavinu, i š njim se opet vratiti u Vareš. Dobro bi bilo da se odmah javi fr. Martinu Definituru nebili ga u Possavini dočeku, jer ja u Possavinu ići nemogu ni-pošto... Budući mi naredeno da ja s istim Efendiom imam doći u Saraevo, kad sve obigramo, zato proračunavši vrime, koje se on ima baviti u Possavini, pöpria doćiću tamo u Sutisku, za dočekatiga i odpratiti u Saraevo«.

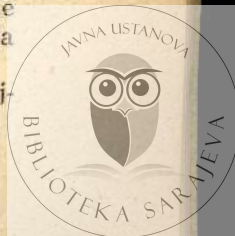
U mjesecu travnju iste godine dođoše fermani iz Carigrada za gore spomenuta mjesta i »fratrim pridani«.

U isto vrijeme sagradiše bosanski franjevci rezidenciju u Carigradu, pa Šunjić pišući provincijalu Kujundžiću i Karauli kliče: »Eno bratjo! sada i mista i sredstva za izabrav desetak, petnest dobrorodne diečice onde odhranjivat, i činit liepose izučit kod Lazaristah; pak tako s' vrimenom prisadit u Bosnu i Lazariste i Fratres doctrinae Christianae i Les soreselles de la charite! Pa kad bi s' Vama bio, odmabi se pobrinuo za tu novu recrutatiu«¹⁾.

Poznato je da su bosanski franjevci bili privilegisani u turskoj državi: oni i njihovi posjedi bili su oslobođeni od nameta, napose od desetine. No poradi nestalnosti i čestog mijenjanja turskih upravnika u Bosni franjevci su više puta bili uznemirivani zbog desetine. To se je događalo osobito iza kako su franjevci gradjom novih crkava i kupovanjem zemljišta za župske residencije pomnožali znatno svoje posjede. Da stanu na put svim povredama svojih starih privilegija, franjevci poslaše u Sarajevo Karaulu, da se odlučno opre namjerama vlade, koja je htjela nametima opteretiti crkvene posjede.

U Sarajevu rekoše Karauli, da se njihov privilegij ne može protezati na zemljišta, koja su u novije doba kupljena. Karaula

¹⁾ Pismo (datirano iz Đakova 1. V. 1853.) se nalazi u arhivu livanjskog samostana (Gorica).

izjavi, da će se franjevci samo onda odreći prava egzempcije na zemljišta, koja su u novije doba stekle, ako im se povratu sav onaj posjed, što su ga imali za okupacije bosanskog kraljevstva, a što su im Turci silom oteli.

Kad na civilnom sudu nije mogao ništa opraviti, Karaula se obrati na samoga vezira. On mu predstavi važnost toga pitanja i reče, da se franjevci ne mogu odreći svog starog prava, egzempcije, a ako im se oduzme to pravo, oni će se obratiti na papu. Vezir držeći da stvar ne treba do diplomatskih suptilnosti tjerati, zatraži od Karaule da mu donese tačan popis svih zemalja, što pripadaju samostanima i katoličkim crkvama i obeća da će sam pribaviti novi ferman, koji će im potvrditi njihov privilegij egzempcije. Ujedno izda zapovijed svojim činovnicima, da to pitanje ostane *in statu quo* i da franjevci ne plaćaju desetine¹⁾.

Kad su se u petom deceniju devetnaestoga stoljeća počele bar donekle osjećati blagodati vjerske snošljivosti u Bosni, bosanski franjevci stadoše urgirati, da dobiju u svoju sredinu biskupa, koji će znati iskoristiti reformni pokret turske carevine na što veći procvat katolicizma u Bosni.

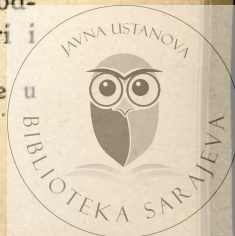
Iza abdikacije biskupa Barišića bio je u Bosni pro-vikar fra Andrija Karačić, ali on nije imao biskupske časti. Bosanski franjevci su želili, da biskupsko dostojanstvo dobije jedan od njihovih istaknutijih članova. Već godine 1842. apoštolski vizitator Molajoni preporučuje za biskupa fra Marijana Šunjića, a nakon deset godina njegova kandidatura postaje opet aktuelnom. Za njega su zagrijani provincijal Kujundžić i kustos Karaula; tim više, što nisu bili zadovoljni sa provikarom Karačićem. Jedan je uzrok tomu nezadovoljstvu bio i taj, što Karačić nije bio toliko oduševljen za pravljenje crkava i samostana po Bosni. Karaula to izričito veli pišući u Beč jednoj vrlo uvaženoj osobi: »Zidanje novih cerkvi, samostana i t. d. kako kad ste vi ovde bili, tako i sad ima velikoga neprijatelja u krasnome Karačiću, koji je i na Propagandu Rimsku protestatiu poslao, ali će ona to u velikoj skrovitosti držati za ne zloglasiti svoga Pro-Vikara, a nas će vexirati ne dajući nam na to pozvoljenje. Vrieme će pokazati govorimli istinu ili ne? Mi smo načuli, ali vrlo skrovito, da na izvidjenje njegovih dielah odredjen

¹⁾ Vidi izvještaj, što ga je provincijal Kujundžić poslao sv. Kongregaciji u Rim dne 6. januara 1854. Sastavak je Karaulin. Kopija se nalazi u arhivu livanjskog samostana (Gorica).

je G. Biskup Strossmayer da dode u Bosnu Vizitator; Bog bi dao da bude istina! ovim kratkim putem mogli bi i mi i naš Christjanluk osloboditi se ovoga sebičnoga čovjeka, i izabrati između nas Biskupa čovjeka, kome je po serdcau napridak viere i naroda, i koji bi sojuz uzdržavo sa tom susiednom Monarchiom, koju Karačić za heretičku propovjeda — — — — —. G. Wiett nije ni malo naklonit Karačiću, i pripravan je raditi u Parizu da mi po sebi izbiramo Biskupa; ja sam njemu za ovu stvar već i naputak dao. Kad bi se Nuncius i Popečiteljstvo Bečko složilo u ovome poslu s Parisom, stvar morala bi se dokončat u Rimu, i mi bi mogli izbierenje obderžavati pod Predsjedničtvom istoga Strossmayera. Naša je politika s Propagandom Rimskom tako delicata, da volimo pustiti sve što imamo nek idje naopako, nego doći u collision. Ako dakle putem prijateljah možemo koje dobro isposlovati, Boga blagodarimo, ako nemožemo, a mi sterpljivo podnosimo¹⁾.

Provincijal Kujundžić i Karaula obraćali su se glede imenovanja novoga biskupa na biskupa Strossmayera i na bečkog nuncija. Ispred njih vodio je pregovore u Beču fra Marijan Šunjić. Dne 28. lipnja 1853. javlja Šunjić provincijalu i Karauli, da je sa Strossmayerom bio kod nuncija i da je on »sa svim našoj Provinciji priveržen. On je jurve S. Stolu svoju osnovu pridložio, t. j. da se pruži jurisdiction Biskupa Diakovačkog i na Bosnu tako, da došasti Biskup Bosanski bude Suffraganeus Diakovačkog i da mu Dvor Bečki dadne kakvugod dotatiu uz to, što bi u napridak isti Dvor zadobio jus S. Sedi immediate proponendi quemvis novum pro Bosnia Episcopum Suffraganeum. Na ovi predlog još se očika odgovor iz Rima; ali ranie, kasnieli oviće prodert; jer do poslidka Bečka će ga vlada zadobit. Ja razabravši, kako stvar stoji, i spomenuvšise moje dužnosti prama majki Provinciji, napomenu našem Prisv. G. Biskupu merita i privilegija naše Provinciae... i dabi našem Generalu verlo žao bilo, kad bi Red u Bosanskoj Deržavi to pravo izgubio, kojemu ni sad nie po Rimu oduzeto. Pravdoljubna, iskrena i sladka duša našeg milog Biskupa tako čversto ove razloge k' serdcau ugodno primi, da mi je svoju besidu zado: da će u potpunom smislu i suglasju naših Privilegiah toj stvari i

¹⁾ Pismo se nalazi u arhivu livanjskog samostana. Pisano je u Fojnici, 12. travnja 1853.

kod Vlade i kod Nuntia pravac dati¹⁾. I evo baš danas, dok mi ove stvari titrasmo, dojde Magnificus D. Hammer Consiliarius intimus Ministerii externorum Negotiorum, primus nostre causae in urbe amicus, ter na novo za čitav sât razgovor nastavismo . . . Porad Suffraganea u Bosni ovako viečasmo i dokončasmo: Definitorium Provinciae tres e gremio et Provincia ipsa Religiosos proponet Episcopo Diakovariensi, qui unum e tribus Sibi eliget Suffraganeum et quem deinde ipse Imperator Austriae proponet immediate S. Sedi Apostolicae pro confirmatione, assignando eidem aliquam dotationem

Budući naša Provincia još in possessione juris, zato sudi samnom Prisy. Gin da se ta neima na novo od Rima tražit, i tern u zdravu nogu zadivat. Vi dakle možete (bez da ovi plan kome, osim pouzdanijih, kažete) učinit vieće s' Vašim Definitorium, i z' drugim Provie Otcim, kako bi se već nakon toliko vriema Bosna s' Biskupom providila, kazavši svima: daćete Vi molit S. Otca, prikazavši občene želje, dase već i Bosni Biskup dadne. Tako ćete uzrok dati, da će mnogi svoja mnenja izrazit, a dobro bi bilo, da Vam ih i pismeno dadnu. To postupanje nebi može bit mersko bilo našem Pro-Vikaru, buduć da se svom izboru od Rima nada. I kad bi on bio propositus, makar u l t i m o l o c o, njega bi Propaganda uprav izabrala. Zato Biskup naš Strossmayer priporučuje, da Vi officiose njega nikako ne pridlažete, već kad razna mnienja poberete, onda oli Vi, oli štobi bilo uputnie, došasti Commissar neka upravi u Diakovo, a odanleće svojim putem. Međuto sastavite knjigu na S. Stol sa znanjem svih, moleći, Terminis generalibus, da se Bosna već providi s' novim Biskupom. Novim, velim, da nebi po čemu opet starog Barišića nametnuli. Ali i ta knjiga neka se uputi po Biskupu na Nuntia s' običajnom Copiom ———

Ostala u Lošinoj (Karaulino) knjizi, koju ovdje sjedinjujem, znajuć, daćetega ovom prigodom dobit, i sva s' istim prtitrat. Mojeje napominjat, a Vaše odlučivat²⁾.

Slijedeće godine na prijedlog franjevačkog bosanskog starješinstva bude imenovan apoštolskim namjesnikom u Bosni fra Marijan Šunjić.

¹⁾ U potskriptumu toga pisma stoji: »Kad ovo sve prošti Prisy. G. Bkisp, rećemi: ja ne samo datiću pravac, nego conservatio privilegiorum Provinciae biti će conditio sine qua non.

²⁾ Pismo se nalazi u arhivu livanjskog samostana (Gorica).

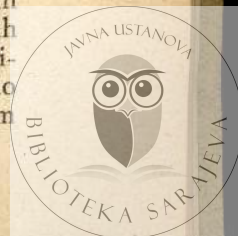
II.

U maju 1854. god. postade Karaula župnikom u Čukliću kraj Livna. Odatle je vodio nadzor nad gradom novoga samostana na Gorici.

Taj samostan djelo je Karaulino. Njegova je zamisao bila da se tu osnuje, pa kad je njegova zamisao i želja bila usvojena od starješinstva provincije, i kad je već i ferman iz Carigrada stigao, da se crkva i samostan mogu graditi, Karaula pohiti u Livno da stavi temeljni kamen (1854.) i da sam nadzire građu. Već g. 1858. mogao je Karaula kao predsjednik residencije prijeći u novu zgradu, a god. 1860. (30. VII.) proglasi se ta residencija na kapitul u Bosne Srebrene formalnim samostanom, i Karaula postade njegovim prvim gvardijanom.

Slijedeće godine dođe Karaula za župnika u Ljubunčić. I ovdje je njegova prva briga bila da sagradi doličnu crkvu za službu Božju. Najprije je trebalo predobit narod za tu stvar. »Kažem istinu — veli Karaula —, da sam mnogo vrimenta svojim besidam praznu slamu mlatio, jer narod budući od 4 stotine godinah svoğa sužanjstva ogriznuo u nehajstvu za slavičnom službom Božjom, i budući se sviknuo slišati misu i rič Božju i primati svetotajstva u tisnim kolibicam na greblju, u gnjusnim klanicam živinskim i u mračnim klitan seljanskim, mišljaše, da je ono najbolje, što je starinsko; i sve moje razloge pobijaše onom okorilom pogovorkom: »Oče, pletimo kotac, kao što i naš otac«. (Zapisnik).

No jedna velika nesreća snađe njegove župljane, i pod njezinim dojmom sklonuše se oni da sagrade crkvu. To je bila strašna pošast, koja je harala po cijeloj Bosni, a od koje postrada i Karaulina župa. Donosimo radi zanimivosti Karaulin opis te pošasti, »Godine 1864. — veli on — poplavih svu Bosnu i Ercegovinu nemila bolest, od naroda običajno prozvana »krepa goveda«, koja u ovoj župi Ljubunčićkoj tako je bisnila, da u samome selu Ljubunčiću pokrepalo je više od tri stotine volovah, kravah i junadi, od kojih 130 merljinah bih bačeno u jednu duboku jametinu, više oraha Karaulina, s gornju stranu puta, koji vodi u planinu dolac. Otale mnogobrojne lešine ležahu po njivam, po polju, po planinam, koje ni orli merljinaši, ni gavrani, ni psi, ni vuci nehtijahu ni samo okusit. Za krepom govedijom udarih prika cerkavica u stoku ovčiju i koziju, i kroz četiri miseca Lipanj Serpanj, Kolovoz i Rujan smrad iz merljinah bijaše okužio zrak, a gadni cervi pogamizaše iz rečene jametine tako, da nam

ne bijaše moguće brez stuže otvorit prozore od sobah, ni pomolit glave iz kapele.

Godine 1865. miseca Svibnja s velikom zapahrom i vrućinom pokazase i u čeljadima bolest od koje mnogi počеше blidit, tavnit, kopnit i skončavat se tako, da jih živih na nogama nestajaše. Osim ove bolesti počеше u suton pri jutru i pri večeru padat na kuće i ispred kućah zlokobne tice gavrani, kukavice, čuci, orli... i narod opazih, gdi bi one padale, onde bi osvanuo mertvac, oli barem bolesnik. Suviše po svu noć plačnim glasom vijalisu i trubili psi i vuci ukolo sela; a po selu počеше čeljad vigjat štokoje utvorne nakaze, koje toliki strah zadavaše narodu, da je mučno bilo nać, ko bi mertca ukopo, oli na groblje dopratio. Ja i moj vridni duhovni pomoćnik O. Stipan Ladan iz Jajca nastojalismo svakom prigodom umozgati puk, da su to babinske kazavice; nu sve bih uzalud, jer strah sve više i više napadaše na zdrave i bolesne: zdravi se počеше lućit od bolesnih, a bolesni videći da su zaostavljeni i osamljeni, od nikog neobičajnog straha ne smidijahu ispod pokrivke glavom samo provirit; pa kad bi se samo malko odkrili, smertna derhtavica na njih napadaše. Bijaše stuža velika u službi pastirskoj i u podilivanju svetotajstvah bolujućim i umirajućim; ipak da ispunimo točno našu pastirsku dužnost i da uslobodimo kolikogod zdrave i bolesne, priko običaja pohagjalismo brez žapanja svaku kuću i tišili i njihove mertce s provodom u greblje pratili«. (Zapisnik).

Karaula je svake nedjelje dokazivao svojim župljanima, da je ovaj bić opomena Božja da sagrađe jednu crkvu, koja će biti dostojna javne službe Božje. Iz početka svijet je slabo za to mario. »Megjuto pripusti Bog da u Ljubunčiću u malo vrimena prikrom smertju umre sedmero velike čeljadi s glave i desetak nejake dičice, ter uz ovi kobni slučaj oživise moje opomene u sercima Ljubunčićkih pridnjakah; i dođoše nezvani k meni uoći male Gospe, progovarajuć kroz plać jedan po jedan: »Oče, vidimo svi da ima kojegod Božje pokaranje na nami, odlučismo sabirat novce među sobom, naući nas, kudbi nam najbolje bilo da nosimo zavite, u Sinj, oli u Split, oli na Goricu, kudgod rečeš, mi smo pripravni«. Na ovo njihovo plaćno tugovanje otvoriosam prozor od moje sobice i pokazo jim misto na srid sela zvano Glavica, govoreći: »Onu Glavicu naši stari, može bit još od devet kolinah, odredili su da bude počitak njihovih kosti i mertvih tilesah, pa ste ju vi s vašom stokom i nevirmi Turci sa svojim zulumom opoganili i osvetogerdili. — Vi brojite u ovome seocu do 25 dimah, a brojiliste pria krepe do 14 hiljadah krupne i sitne stoke, pa vam je lani krepa stoku pripolovila; može bit

ter će dragi Bog pripustit da vam nevidna pošlica ove godine pripolovi vašu čeljad zato, što uz ovliko blago živo nejmate cerkve, kuće Božje, što nehajete za svoj sveti zakon već ako želimo da nam svima dragi Bog bude blag i milostan, složno učinimo zavit da ćemo na onoj Glavici ozidat cerkvicu Bogu i misoj Gospi, pod imenom Zdravlje nemoćnikah; onda možemo se čversto nadat, da će i u nami i u našoj stoki nestat svake bolesti otrovne«. Ove riči kano da ustriljaše serce mojih Ljubunčanah, ter svi svesrdno rekoše: »Oče, vi budite prid nami, vodite nam račune, upravljajte gragju i majstore, a mi se svi zavitujemo Bogu i Gospi, da ćemo o našem ozidat i sagrađit trošku jednu malu cerkvicu u ovome selu«. Ovako bih početak zavita i zavitne cerkvice u Ljubunčiću«. (Zapisnik).

Osim crkve u Ljubunčiću sagrađio je Karaula nekoliko kapelica na seoskim grobljima: pod Prilukom, više Prispa i pod Suhaćom.

*

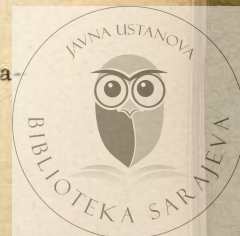
Zbog svojih duševnih sposobnosti i svog javnog rada Karaula je uživao veliki ugled u bosanskoj provinciji. Njemu Juikć posvećuje i prikazuje »Život Isusa Kersta«. Na preporuku stariještva Bosne Srebrene bude imenovan generalnim vizitatorom u Bosni (1857.), a godine 1859. podijeljen mu je za zasluge, što ih je učinio provinciji čast eksprovincijala.

I apoštolski namjesnici u Bosni željeli su imati takog čovjeka u svojoj blizini. Biskup Vujičić učini ga svojim generalnim Vikarom. Iz pismo, što ga je biskup Vujičić pisao provincijalu Gujiću, vidí se, kako je on mnogo državo do Karaula. »Razmišljajući — veli on — teškoće i važnost okolovština u kojima se nalazi sada ova Missia: odrediosam odabrat za Pro-Vikara et Administratora tempore tantum meae absentiae M. P. O. Fr. Lovru Karaulu, koga mislim da nie u partite ikakve zapetljan a s' druge strane znam da je čovek vešt, naučan i prignut za conservativno stanje Capitula i želi pravo i iskrenito dobro hodenje Države i Missie«¹⁾.

No Karaula je bio samo kratko vrijeme na Brestovskom kod biskupa Vujičića. Baltić navada tomu i razlog: »Karaulina gorljiva hrevnost za dobro obće nemogaše se složiti s Vujićinom mlakostju, odreče se i primi župu Ljubunčić«. (Baltić, Čestite osobe redovnikah i svitovnjaka u Bosni²⁾).

¹⁾ Pisano iz Brestovskog, 13. maja 1867. U arhivu fojničkog samostana pod etiketom: »pisma odličnih muževa«, br. 10.

²⁾ Rukopis u arhivu samostana u Gučoj-gori.

I ako je kao župnik u Ljubunčiću bio daleko od centra provincije, njega franjevačko starješinstvo ipak u svim važnijim stvarima pita za savjet. Iz odgovora na pismo provincijala Gujića iz godine 1867. vidi se Karaulina razboritost i dalekovidnost, pa ga ovdje donosimo:

»Vaša dva pisma — piše Karaula — pri polasku vašem iz Fojnice u Rim na me upravljena, primiosam: zahtievate da vam pošaljem u Rim koja god moja svietovanja na korist naše biedne majke Provincie; — — moj otče! meni je mučno ugonetat o čem će se Sudie rimske s Vami baviti? i viećati? zato mučno mi je i moja mnenja u snu snovat i vami predlagat; nu ipak budući sam uvjeren daje Rim vazda bio, jest i biće mila majka naše Provincije, nemogu ni pomislit da će što god raditi o uništenju, nego samo o popravljanju Provincie in Capite et membris; ovo pak svi pravi ljubitelji našeg Reda, Naroda i Provincie imamo sercem želiti i dilom tražiti s podpunom žrtvom naših sgodah, faličnih presudah i pretjeranoga patriotizma: ovo bi imala biti, po mojem mnenju, vaša perva na svakom sudu očita izjava i to na ime sve dobro misleće Braće. Drugo, ako budete pitani (od šta nedvoumim) za sredstva pro radicali refformatione Provinciae, odperto se očitujete svagdi Nevieštakom, i svu stvar naslonjajte na rimske Curie koje od vjekovah posijduju veliku i nami nedohitnu practiku. Treće, ako bi vam predloženo bilo među sredstva pro refformatione ciepanje Provinciae, o čemu se mnogo po Bosni govorka, napatite rimljane neka pismeno zapitaju mnenje prvih Otacah Bosanskih. Četvrto, osvajanja čijamu drago i kakvama drago bila protiv vami, protiv drugim, oli protiv posliednjem Capitululu, s ovim jednim isključivo razlogom pobijajte: da su to pretjeranosti iz bratinske nesloge, oli iz sebičnosti. Peto, nemojte zaniekati da podgojavanje naših pitomacah u Djakovačkom Seminištu slabo se udara s našim redovničkim i missionarskim živkarenjem u Bosni i da iz njega mnoge neurednosti poplavilesu Bosnu; zato kadbi Rimljani odlučili njegovo uništenje, oli prinešenje, baš i s izgubljenjem Josefinske fundacie, u Bosnu, mi se dobre duše ne bi mogli takoj odluci opirati, jer kadli tadli Djakovačko podgojavanje ima nas upropastiti. Sesto, naša Provincia obstati nemože brez Seminišta u Bosni za svu Bosnu. Sedmo, za veće poštenje i čest Vikarijata apošt. u Bosni nego što dosad biaše, imalabi se Provincia živclazno zauzeti, brez ovogabo svi napori naši jalovi su.

Što nadjete ovde stramputno — dovršaje Karaula svoje pismo — pripišite staračkoj slabosti, jer odluka je istinito čista

i odvažna na samu korist i obćeno dobro; a dragi Bog moguć je našim odlukam udieliti uspieh«¹⁾).

Znamo, kako je Karaula u najkritičnije vrijeme, za Barišića afere, dva puta zastupao interese provincije u Carigradu. Pa i pod njegove stare dane predlažu Karaulu ponovno u Carigrad (god. 1867.). »Ja bi bio — piše Karaula o tom provincijalu Gujiću — nesmotreni osornjak kadbi pogazio želju onlikih Otacah na Miholjdan u Kreševu sakupljanih; za druga dosta bi mi bio Martić kad nebi bio kod Vezira compromitiran²⁾. — — — Uvjerite Rimljane dabi ova Missio u Carigrad mogla koristit katolicizmu ne samo u Bosni, nego i u cijeloj Europi turskoj, osobito kadbi oni na svoje Punomoćnike Cerkvne i na Ambašate Europejske u Carigradu dali nam svoje preporuke pismeno«.

»Koristiti katolicizmu u Bosni« — ove riječi Karauline daju sintezu čitavog njegovog javnog rada. To je bio njegov životni program, od koga nije odstupio do smrti. To je bio i uzrok njegovog tragičnog svršetka.

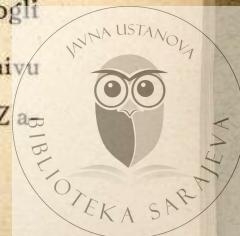
Da nam budu jasni motivi, zbog kojih je Karaula ubijen, treba imati na pameti prilike onoga doba.

Stanje, koje je vladalo u Bosni tridesetih godina devetnaestoga stoljeća i o kojem smo već govorili malo se je promijenilo i u slijedećim decenijama. Reformama od god. 1839. (Tenzimati-hajrije) jamčila se je sloboda života, imanja i poštenja svakoga pojedinca bez razlike vjere; ali te reforme nisu se provodile u praksu: kršćani su i nadalje morali podnositi tiraniju i bašaluk gospodujućeg muslimanskog elementa. Još nakon punih deset godina mogao je Jukić pisati: »Tko je izvan Bosne, te negleda i nekuša na svojim ledjima progonstvo i zlobu turskog suda i upravljanja, taj ni u pameti začeti nemože šta mi terpimo i podnosimo, a izpisati naše tuđe neznamo«. (Zemljopis i poviestnica Bosne, Zagreb 1851., str. 154).

Godine 1856. izda turska carevina nove reforme (Hatihumajum), kojima proglašuje ravnopravnost kršćana sa muslimanima, ukida harač, uvađa vojnu službu za kršćane itd. Ali se i ove reforme nisu provodile. O ravnopravnosti kršćana sa muslimanima nije moglo biti ni govora već radi toga, što su muslimani smatrali kršćane inferiornim bićima, s kojima su mogli

¹⁾ Pismo je pisano u Ljubunčiću, 21. listopada 1867. U arhivu livanjskog samostana (Gorica).

²⁾ O aferi Martića s vezirom Osman pašom vidi Martića Z a p a m e n j a (ed. Koharić), str. 60. i dalje.

postupati kao sa životinjom. A kad se znade za potpunu ekonomsku podjarmljenost kršćanskih kmetova u Bosni, onda je proglašivanje njihove ravnopravnosti s muslimanskim gospodarima bilo iluzorno, a za neinteresovanog posmatrača i smiješno.

Pa budući su se muslimanska gospoda svim reformama, što su dolazile iz Carigrada u prilog kršćanima smatrali pogodnim, to su još većom mržnjom usplamtjeli prema svemu, što je kršćansko.

I uistinu samo zloba, mržnja, ressentiment proti kršćana mogu istumačiti sva ona nedjelja, što su ih muslimani učinili zadnjih godina turske vladavine u Bosni.

»Nevjernici katolike ubijaju zato što su katolici« — veli Baltić spominjući ubijstvo O. Petra Čuića, bosanskog franjevca. (Čestite osobe redovnikah i svitovnjaka u Bosni).

»Ima nameta, koji tište kršćane samo radi toga jer su kršćani« — veli Karaula u svojoj Spomenici na ugarskog primasa. Pa »kad bi tko hotio ne samo pojedinih Turaka, nego istih kadija i sudaca grdna potvaranja protiva kerštenim, a osobito redovnikom naperena, pa po njima sudbene osude učinjene, a po osudah globe, vezanja, bijenja, tamničenja, često puta i ubijanja, koja su kršćani i redovnici pretrpili, kad bi, rekoh, tko hotio to pobilježiti, moglo bi jednu zauzetnu knjižurinu napisati«. (Nedić, Stanje redodržavne Bosne Srebrene, str. 106). I Nedić neposredno iza ovih riječi navođa »imena redovnikah, koje su Turci od zlobe prama vjeri kršćanskoj u četvrtom vieku bosanskog robovanja poubijali«.

A i Baltić isto veli: »Tko bi se stavio sve popisati krstjane, koje Turci ovog vrimena poubijaše po Bosni, tomu bi trebalo vrimena za napisati veliku knjigu«. (Stanje u Bosni od godine 1856. do ulaska Austrije 1878.).

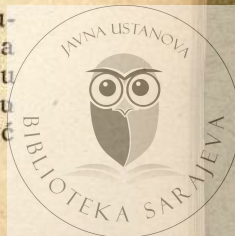
Jedini, koji su se bar donekle mogli oduprijeti muslimanskom nasilju i zauzeti se za svoj narod, bili su franjevci. A oni su to i činili, gdje su god mogli, pa makar i uz pogibelj svoj vlastitog života. Njihov položaj bio je težak, jer nije bilo lako u jednoj bespravnoj zemlji spočitnuti silnicima njihova bezakonja; a ako ne spočitneš, zamjerio si se narodu.

Ako rečeš, usijo si glavu,
Neš li rijet' narodu je krivo,
Ipak velje Rade što valjade,
I svojoj se oduživa svjesti — — (Osvetnici).

Ovako pjeva Martić aludirajući na svoje djelovanje kao konzularnog agenta bosanske franjevačke provincije kod turske vlade u Sarajevu.

U istom smislu djelovali su i drugi franjevci u Bosni, a među njima isticao se svojom neustrašivošću Karaula. Za svaki slučaj nepravde i nasilja proti kršćanima on je intervenirao kod turske uprave. A jer je bio uvažena ličnost, njegova intervencija nije bila bez koristi.

»A u proljeće se god. 1873. — veli Vladić — žestoko zauzeo kod kotarske oblasti (u Livnu) proti ugnjetavanju kršćana, dokazujući Turcima da oni sami sebi spremaju propast, ko što su je spremali pred dolazak Omerpaše. Turcima je jasno, uprav proročkim duhom reko (i ovdje Vladić navođa riječi, koje mu je Karaula doslovce kazao, kad se je vratio s kotarske oblasti): Jedan vas je Ličanin (Omerpaša Latas) ponizio i upokorio, ali kad drugi Ličanin dođe, zavrjet će vam mozgom i zakrenut vratom za vaše nasilje i nepravde, te se nigda osvijestiti ne ćete. Svaka je sila kratka vijeka. Raja je dotjerana do zida. Zid je tvrd i visok, niti se može kroza nj, niti preko njega. Narod se mora nekako braniti; a kada on sam ustane na obranu, vas je malo a naroda mnogo, tijesno će vam biti. Sjetite se, šta je bilo pred dvadeset godina, kad se odbiše u gore Toto, Kalaba i Sultanović s nekoliko drugova. Koliko ste strahovali i pripređali konce, da vam ne omrknu koje večeri pred vašim dvorima. Onda je ono bila mala četa, ali ako se podigne onakih 10—15, 20 i više? Ako se dignu svi međaši, šta će onda biti? Uzdate se u sultana, koji naređuje jedne danjke i vi ih početverostručujete, pa se može dogoditi, da vas i on ostavi na cjedilu, znajući za vaše zulume i nepravde, što ih mimo njega činite, pa se možete onda kajati, ali će biti po repu. Znajte dobro, da ja nemam šta izgubiti osim glave, a i ovu sam već doslije nosio 74 godine i nanosio je se, ali malo dobra upamtio, vazda u borbi bio, pa kad je i izgubim za pravdu, neću je požaliti. Ali ne mislite, da će tada vama lakše biti. Ko mačem siječe, od mača će poginuti, ko čini nepravdu, stignuće ga nepravda. Nego se, moji Turci, vi dozovite i opametite i mislite, da nas je sve Bog jednako stvorio i jednako se goli rađamo. I ako kmetovsko dijete iz majčine utrobe pada na голу zemlju, a begovsko na meke duške, oboje na svijet s plačem dolazi i s bolovima sa svijeta odlazi, a ne sa smijehom; oboje se zakapa u istu majku zemlju iz koje smo načinjeni i pred jednog istog Suca na drugom svijetu dolazi, pa pustite, da i mi možemo živjeti; a vi od moći, videte

šta se radi, obuzdajte one hajoše, kalaše i skitače, koji hoće da se makte hrane tuđom mukom«¹⁾).

Ove smjele, ali opravdane tvrdnje Karauline smele su livanjske muslimanske prvake. Oni se počеше ispričavati Karauli veleći, da oni nisu krivi ovom stanju, nego centralna uprava u Sarajevu i osmanlijski činovnici, koji u svom interesu potpomažu korupciju i nasilja nad kršćanima.

Nešto je istine i bilo u ovoj tvrdnji, ali ne sva. Muslimanski bosanski velikaši naime nisu nikad digli protesta proti ugnjetavanju kršćana, nego su štaviše prednjačili u tom srednjoj muslimanskoj klasi.

Taj se sistem korupcije i nasilja već tako bio udomaćio, da se je smatrao prirodni stanjem. Kroz četiri stotine godina odigravala se u Bosni mračna drama ugnjetavanja i gaženja najelementarnijih čovječanskih prava, a da muslimanski elemenat nije došao do svijesti, da je to zlo. A što je još strašnije: muslimani su nalazili u samoj vjeri svojoj opravdanje za sva bezakonja, što su ih činili kršćanima. Samo jedan primjer. Kad je god. 1807. nadziratelj Osman kapetana Gradašćevića ubio iz puške bosanskog franjevca O. fra Lovru Milanovića, pa kad su ga poslije pitali kršćani: »Da od Boga najdeš Mujo, jer ubi dobrog našeg misnika!« — on odgovori: Vallah je jazuk (šteta), što sam ga ubio, al' sam to po zakonu turskom učinio, zakon bo turski hoće, da kad gjaur skobi na putu Turčina, da gjaur mora s konja sjašit, nek se zna, da je Turčin gospodar, a jer prater toga učinio nije, moro sam ga ubit«. (Nedić, Stanje redodržave Bosne Srebrenne, str. 108).

Nasuprot turskoj tiraniji i tiraniji bosanskih muslimana, kojih su imena crnim slovima zapisana u kronikama bosanskih franjevaca, stajao je patnički kršćanski narod progonjen, zane-maren, anoniman, dajući glas o sebi tek preko franjevaca i moleći pravdu Božju, da uništi tiranina, koji mu je krv isisavao.

I tiranije je nestalo. Ali ona je ostavila mračni refleks u duši našega čovjeka. Četiristogodišnje ropstvo utisnulo je na njegovo čelo žig servilnosti, puzanja pred moćnijim, nepouzdanja u samoga sebe, pa je trebalo jakih, kolektivnih pokreta narodnih masa, da narod dođe do svijesti svoga ljudskog dostojanstva.

I stoga gledišta bila je okupacija Bosne po Austriji štetna. Narod je istina vidio u okupaciji oslobođenje od turskog gospodstva, ali kako sam nije jednom kolektivnom junačkom gestom

¹⁾ Vladić, Fra Lovro Karaula (članak objelodanjen u almanahu Hrvatska duša, knjiga II. (1923. g.), str. 301—302.

skršio okove ropstva, kako sâm nije sudjelovao pri izgrađivanju svoje slobode, nije bio ni potpuno svijestan te slobode.

No činjenica je, da su bosanski franjevci očekivali od Austrije oslobođenje ispod turskog gospodstva. Razlog je posve jasan. U Austriji su se nalazila njihova braća po vjeri i po jeziku, s kojima su počevši od ilirskog pokreta bili u neprekidnoj vezi i od kojih su se nadali svom oslobođenju. Osim toga, već od god. 1840. katolici bosanski bili su stavljeni pod pokroviteljstvo Austrije, pa je na taj način Austrija stekla pravo da intervenira kod Porte u prilog bosanskih katolika, a s tim i pravo da se zainteresuju i za konačnu sudbinu zemlje.

Radi toga su se bosanski franjevci u svim nezgodama obraćali na austrijski dvor, odakle su dobivali pomoći i zaštite. A kad je u proljeće godine 1875. austrijski car Franjo Josip I. pohodio Dalmaciju, odlučise franjevci da mu usmeno prikažu sve patnje svoga naroda u Bosni. Dne 18. travnja, kad je Franjo Josip bio u Sinju, zamoliše tri bosanska franjevca iz Livna: Karaula, fra Andeo Čurić i fra Mihovil Marijanović posebnu audijenciju kod cara. On ih primi vrlo prijazno, sasluša njihove pri-tužbe, a kad mu se oni preporučise za oslobođenje, reče im on ove riječi: »Infelice governo! infelice la gente! Faro tutto il possibile«.

Karaula je htio tom zgodom izvijestiti cara o zulumima, kojima su izvršeni kršćani livanjskoga polja, ali nije tada bilo zgodno. Stoga on, kad se je vratio u Livno, napisa opširnu Spomenicu, koju posla mađarskom primasu (s kojim se lično poznao), da je prikaže caru, kad se vrati s puta. U popratnom pismu datiranom 1. maja 1875. spominje Karaula razlog, zašto je napisao Spomenicu: »nihil nostri verum omnia causa gregis Jesu Christi in extremis periculis vitae ac fidei gementis haec Suae Eminentiae scribimus«.

Spomenica je napisana latinskim jezikom s naslovom: *Folium complectens Gravamina publica quibus dominans elementum muhamedanum plebem christianum in Circulo Livno data opera injuste opprimit, malisque artibus atque intensis viribus internatione delere adnititur.*

Mi donosimo ovdje čitavu spomenicu u prijevodu¹⁾:

¹⁾ Kopija Spomenice nalazi se u arhivu livanjskoga samostana (Gorica), isto tako i popratno pismo pisano Karaulinom rukom.

»Grad Livno sa svojim ogromnim istoimenim kotarom, pod vlašću sultanovom, leži na skrajnjem uglu zapadne Bosne uz granicu Dalmacije i ima stanovnika: 25.000 katolika, 11.000 grko-istočnih kršćana, 9000 muhamedanaca. Katolici su podijeljeni na jednu gradsku župu i jedanaest seoskih, pa premda brojem i čestitošću (probitate morum) nadvisuju druge vjere, ipak su bogatstvom od njih daleko inferiorniji, štaviše, najsiromašniji su, jer:

1. Građani, koji sačinjavaju više od 400 katoličkih obitelji, od tih samo 70 ima svoje vlastite kuće, a ostale, nemajući sredstava da kupe zemljište i da si kućice sagrade, prisiljene su da za skupi novac iznajmljuju od muhamedanaca za stanovanje kolibice, sobice, hipodrome i štale (određene za životinje) ili da obavljaju najprostije službe, nedostojne kršćanskog morala, samo da zarade kruha, ili napokon da s njima zajedno žive. A onaj, koji makar malo zna, da muhamedanci udovoljavaju tijelu i krvi više nego što im naravni stid dopušta, taj će lako pojmiti, da katolički pastiri ni danju ni noću ne prestaju gorkim suzama oplakivati česta zavodenja ženskih od zakona stida (*frequentiores sexus sequioris a lege pudicitiae seductiones*) i vjerske apostazije, koje odatle nužno slijede, a koje muhamedanci varkama i darovima iznuđuju¹⁾.

2. Mnogo je gorči život kršćanskih težaka, koji su svi do jednoga kmetovi (*coloni*) ili bolje nomadi osuđeni zauvijek da čuvaju stada i da obrađuju zemlju Turaka. Oni nemaju vlastitih stanova za svoje obitelji niti staja za blago, jer štogod prave, ne prave sebi nego gospodarima posjeda, od čije samovolje zavisi sav život njihov (a *quorum ambitioso arbitrio, omnis illorum vitae ratio pendet*). To ne može kršćanski osjećaj povjerovati, ali je ipak istina, da u ovom nesretnom kotaru svi kršćanski težaci, izuzev ih tek malo, ne samo pod istim krovom, nego i u istim kućicama, neodijeljenim niti krovom niti zidom, stanuju zajedno sa životinjama i domaćom perad, s njima leže, rade, ručne poslove obavljaju, boluju i umiru. Takva profanacija ljudskog dostojanstva jedva će se naći i u najzabitnijem kutu zemlje. A o njihovom pokuštvu užas ne dâ da se išta progovori.

¹⁾ Još godine 1854. pisao je Karaula na sv. Kongregaciju: »Cum summo animi mei maerore significo, quod apostasiae a Religione catholica ad Islamismum, a tribus circiter retro annis frequentiores ac unquam esse coeperint, prasertim in sequiore sexu«. (Kopija u livnjskom samostanu).

3. Tko malo pozornije promotri javne namete (gravamina), kojima muhamedanci tište kršćane, taj ne će moći sumnjati o njihovom skrajnjem siromaštvu; jer: uime desetine moraju davati Sultanovu eraru osminu od svih proizvoda a zemljoposjednicima (*dominis terrestribus*) trećinu, a od sijena polovinu; i to sve moraju oni, po samovolji zemljoposjednika, badava sa svojim vlastitim podvozom (*propriis jumentis ac instrumentis*) dovesti i snijeti na ono mjesto, koje im oni odrede. A osminu sijena, koja pripada eraru, moraju otkupiti za onu cijenu, koju im lakomi erarni zakupnici označe.

4. Kmetovi od svog preostalog dijela plodova siju sve begovske posjede (*praedia dominalia*) i sa svojom marvom i oruđem obavljaju sve poljske poslove. Oni su dužni zemljoposjednike, njihove subaše i prijatelje biranom hranom hraniti (*deliciore obsonio alere*), hraniti njihove konje za vrijeme kupljenja plodova, i to uvijek badava, pa i izvan vremena kupljenja, kadgod im prane da dođu na selo bilo radi odmora, bilo radi nadgledanja. Uza sve to, zemljoposjednici običavaju svake godine rezervirati sebi bolje posjede (*latifundia pinguiora*), koje su kmetovi svojim znojem obradili; a sve to moraju kmetovi uime nepravednog beglučenja (*iniquo titulo angariae*) često i na zapovjedne blagdane, poradi preziranja kršćanskog zakona, uzorati, požeti i plodove gospodarima donijeti.

5. Zemljoposjednici su nekoć plaćali svojim kmetovima trećinu erarnoga poreza prema trećini plodova, što ih primaju od kmetova; isto su tako begovi od svoje trećine plodova davali sultanovu eraru osminu kao plaću za fermane (*pro synographis*), kojim ih sultan proglašuje zakonitim posjednicima nepokretnih dobara, a ne povjerenicima (*non fiduciarios*).

Svaki će pravedan sudac reći, da ove dvije vrste poreza moraju po pravu plaćati samo muhamedanski posjednici nepokretnih dobara, a ipak poslije reforme carskih zakona, oba ova poreza svalilo je muhamedansko lukavstvo na kmetove, koji ne posjeduju ništa od nepokretnih dobara.

6. Kad su neke evropske vlasti sklone kršćanima urgirale kod sultanova ministarstva, da već jednoć uredi jednakost poreza među muhamedancima i kršćanima, zapovjedilo je to ministarstvo, da državni geometri izmjere i procijene sva latifundija i begovske posjede (*latifundia ac praedia dominorum terrestrium*), i da svakom pojedinom odrede stalni dio poreza, koji će begovi morati eraru plaćati. Pa ako je po javnom mišljenju ljudi to mjerenje posjeda bilo površno, onda se može reći, da pro-

cjena njihove vrijednosti nije bila nikako tačna, a to se vidi iz toga, što se je begovima odmjerio veoma malen porez, koji će se malo niže specificirati. Jedno je ipak bilo, što se je s velikom revnošću činilo, naime: begovi prateći hrpimice geometre po svim selima i posjedima, složno su tražili, da geometri proglase beglucima (bona dominalia) sva pusta, šikarom i trnjem zarasla mjesta, močvare, bare, koje su nekoć bile određene za općinske ispaše ili barem neutralne. A što traže, to lako dobivaju i tako lišavaju kmetove onih proizvoda zemlje, kojima su od pamtivijeka uzdržavali svoje životinje. Oni kmetovi, koji učine priziv na mjesni sud, bacaju se u tamnicu i nameće im se stroga dužnost da geometre hrane, konače, od jednog mjesta u drugo prate i da njihove konje hrane. Zna se sigurno, da je svaka općina za birano jelo i piće potrošila poprečno 30 madžarija aureos hungaricos). Geometri tako dobro nahranjeni (bene saginati), većinom odani pijanstvu, posao više mjeseci razvlače, a onda napokon šalju sva akta sudu centralne vlade u Sarajevu. Odavle, iz tiskare, nose se kmetovima pune vreće papira ispisana jezikom i pismom turskim, sadržavajući »famousnu« jednakošću poreza. Kmetovi, budući da ne znaju turskog jezika ni pisma, naimaju za novac muhamedance, da im izračunaju porez. Tim izade račun dvostruko veći za kmetove nego za posjednike; naime, kmet, koji broji 200 glava sitne životinje i 20 krupne, a nema nikakvog nepokretnog posjeda, mora da plaća pod različitim izlikama mnogo veći porez nego beg, koji svake godine prima dohodak (praediales fructus) od 50 kmetova, a njegova se vrijednost posjeda po općem sudu računa na četrdeset tisuća madžarskih dukata.

7. No ni to nije dosta. Centralna naime vlada naređuje, da kmetovi plate plaću, za koju su se geometri s erarom pogodili. Rečeno, učinjeno. Poslije sile begovi kmetove, da sami plate eraru takse, koje su po zakonu njihovim posjedima nametnute; a ako to uskrate, moraju podnositi neugasivu mržnju svojih gospodara sa svagdanjim veksacijama, ili moraju ostaviti posjede sa zgradama, koje su sami sagradili i sa svojom marvom na drugo mjesto seliti. Ali kamo??

8. Budući da je muhamedanski element uvidio, da je glavni prihod kršćana ovoga kotara stočarstvo, odlučio je da ih i ovdje otešča (aggravare compedes eorum) kao i u agrikulturi. Stoga je odredio, da se od sitne stoke, pa i jednogodišnje, plaća s glave na glavu godišnji porez od 25 novčića a. v., i to pod kaznom da dvostruko plati tko bi se usudio staviti u popis manje nego što

ima. A budući da procjeniteljima postaju oni, za koje se zna, da kršćane više mrže, to mogu izmaći kazni da dvostruko ne plate samo oni, koji zlatom ublaže okrutnost procjenitelja. Nadalje, budući da broj procjenitelja nije zakonom određen, to je za muhamedance lijepa zgoda da mogu poći iz grada u čitavim čoporima, poput oružane vojske opkoliti sela i pretražiti svaki zakutak, i to ne da tačan popis naprave nego ne bi li kako bolesno živinče pronašli, pa da onda imaju uzrok da kršćane obijede zbog prevare. A jač onoj općini, koja bi propustila nasiti ove proždrljive skakavce (voraces locustas) skupocjenim jelima i pićem.

9. Budući da popis marve (recensio pecorum) biva prvih dana marta, a porez se utjeruje prvih dana maja, i budući da za ovo vrijeme veliki dio, a katkada i polovica stoke, osobito jednogodišnje, poradi mršavosti, glada i studeni ugine, državna vlast bez ikakva obzira na pravednost traži, da se određeni porez plati eraru za uginule jednako kao i za žive. S toga su deputati ovoga kotara prošle godine molili centralnu vladu u Sarajevu da napusti ovu nepravednu praksu i da odgodi popis u zadnje dane aprila, kad je stoka izvan pogibelji da ugine; ali ta molba još nije provedena u željnu praksu.

10. Već je sedma godina kako se pravi kolni put, koji će jednoč Bosnu s Hercegovinom spojiti, i svake se godine svi muškarci gone, da kroz osam punih dana rade na njemu bez ikakva obzira na mladost ili skrajnju starost, bez obzira na bolest ili skrajnje siromaštvo, a da za to ne dobivaju ni komadić kruha niti jedne pare (nec bolum panis, nec obolum pecuniae). Neki muhamedanski činovnici, koji su kršćanima povjerljivi izračunali su, da je bijedni puk ovoga kotara u ovo sedam nesretnih godina oštećen za 12.000 madžarskih dukata. Ovdje nisu uračunate otimačine, koje su pojedini nadglednici radnja počinili, niti šest dana, koje su radnici badava potrošili za odlazak i povratak.

11. Svake godine po više puta, a osobito kad su poljski radovi u jeku, gone kmetovi da za javnih zgrada, tvrđava, telegrafa, puteva, nasipa, mostova itd. kopaju kamenje, pijesak i ilovaču, da pale krečane, da sijeku grede i japiju, i da drugi materijal pripravljaју, i da to iz udaljenih planina na svom podvozu a bez ikakve plaće, na određeno mjesto donesu.

12. Topove (tormenta bellica), municiju i sav vojni pribor od tvrđave do tvrđave kolikogod puta zatreba badava prevoze i prenose.

13. Policijske činovnike (les gens d' arme), poreznike (exactores tributorum) i teritorijalne vojnike, koji se svaki dan po selima skiću, moraju badava primati na konak i hranu itd.

14. Svaki muškarac kršćanin kojegod dobe i staleža, makar da je fizički nemoćan, plaća svake godine eraru s glave na glavu 3 $\frac{1}{2}$ for. a. v. u ime oprosta od vojne dužnosti¹⁾, a 6 for. a. v. u ime izrade (titulo industriae).

15. Ima i drugih nameta, koji tište kršćane samo radi toga jer su kršćani. Tako na sudu u mješovitim kriminalnim parnicama sa muhamedancima njihovo se svjedočanstvo makar i zakletvom potvrđeno ne prima; isključeni su iz svih služba, za koje se prima plaća; kada na pazaru što god prodaju ili kupuju, a ima muhamedanaca, koji žele to kupiti, onaj tko im uskrati prvenstvo ne će moći izmaknuti javnim psovkama proti Kristu i teškim udarcima.

16. Turska uprava namjesto da gore spomenute erarske poreze svojim autoritetom porazdijeli na pojedine obitelji prema njihovom imetku, ona ovu neugodnu službu tovari na imućnije starješine, a onda proti njih potajno huška onaj dio puka, koji je materijalno vrlo slabo stao, da traže od njih pomoć, koja je potrebna da se namiri svota svakog poreza, izuzev onoga, koji je spomenut u tačci osmoj (Nr. 8.), a koga je državni autoritet za pojedine općine odredio. Poradi toga državni autoritet sve pritužbe niže klase bile kakvegod rado prima na sudu, a žalbe više klase makar bile i pravedne osuđuje. Ovaj način podjelbe javnih nameta sije i uspiruje u puku svađe, ubojstva, otimačine i palež; puni svaki dan tamnice s onima, koji se parbe; mami suce da primaju mito; napokon vodi u brzu propast najčestitiije obitelji, koje snose dvostruke i trostruke namete.

17. Uzrok, poradi koga muhamedanci progone kršćane ovoga kotara više nego u ostalim dijelovima Bosne, jest dvostruk: jedan civilni, a drugi vjerski.

a) U civilnom smislu poznato je muhamedancima iz historije, da se je ovaj kotar uvijek smatrao sastavnim dijelom kraljevine Dalmacije, i da je god. 1746. otrgnut ispod jurisdikcije splitskog biskupa. Osim toga, vrlo dobro pamte i s nokta broje (ex ungue recitant) sve gradove, tvrđave i primorska mjesta Dalmacije, koja je nekoć sultanova premoć bila zauzela, a koja su zatim za vremena mletačke republike hrabrošću ratobornog dalmatinskog naroda opet došla pod vlast kršćanskih vladara.

¹⁾ To plaćanje u ime egzempcije od vojne službe uvedeno je god. 1856. i time ukinut harač. Franjevački kroničar veli: »U septembru (god. 1856.) dojde ferman na Huršid Pašu da svit plaća vojnicu, i tako arač prigje u vojnicu; arač biaše groša 15, i to muška glava od 10 godina, a vojnica pade po 20 groša na glavu u bešiki«. (Ljetopis sutješkog samostana).

Poradi toga misle muslimani, da bi kršćani ovoga kotara, kojih brojčano ima pet puta više nego njih, lako mogli pokušati i izvršiti prepad k Austro-Ugarskoj (facili negotio defectionem ad signa Caesarea Austro-Hungarica moliri effectuareque posse), kad bi se složili s Dalmatincima.

b) U vjerskom pogledu, uzrok neugasive mržnje muhamedanaca prema kršćanima ovoga kotara jesu perverzne dogme starih Patarena, koje se jako protive crkvi Kristovoj. Svi naime muhamedanski velikaši ovoga kotara riječima i djelima potvrđuju, da su oni posthummi i pravi baštinici Patarena, koji uzevši samo kožu od sekte Muhamedove ne prestaju pasjim zubima okrutno razdirati kršćanstvo. Odatle potječu one strahovite psovke proti Krista, proti Bl. Djevice Marije, sv. sakramenata, proti pape itd., koje se svaki čas mogu čuti iz usta ove kuge roda ljudskoga, proti koje su nekoć apostolski kraljevi i biskupi slavnog ugarskog kraljevstva zajednički toliko puta križarske vojne u Bosnu vodili.

18. Muhamedancima nije dosta da su preteškim nametima svoje podložnike kršćane na prosjački štap dotjerali, oni hoće povrh toga da i njihove duševne moći tminom neznanja zamrače i kršćanski moral u njima da na svaki način pokvare. Ovu njihovu opaku namjeru jasno potvrđuju javne činjenice. Poradi toga su škole kršćanske tako zanemarene, i samo su dvj, jedna za mušku, a druga za žensku djecu, a uzdržavaju ih kršćani u gradu Livnu sa svojim i svoga siromašnog klera sredstvima.

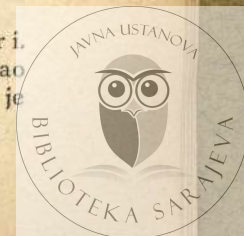
Svakom je jasno, kakav plod mogu iz ove tri škole¹⁾ ubrati kršćani, kojih ima trideset i šest tisuća, a razasuti su u udaljenosti od petnaest sati hoda. A naprotiv, za devet tisuća muhamedanaca državni erar uzdržaje i potpomože u glavnim mjestima ovoga kotara šestnaest škola.

Lijepa proporcija između teretâ, koje kršćani snose i potpore, koju dobivaju!!

Nazad pet godina bio je jedan Safetti Paša²⁾, komu je na srcu bila intelektualna i moralna kultura naroda bez razlike vjere, ali je lukavost muhamedanska u samoj kljici ugušila njegovo hvalevrijedno nastojanje.

¹⁾ Kaula misli ovdje i na pravoslavnu školu, zato kaže tri.

²⁾ Safvet paša (1869.—1870.). O njemu veli Martić, da je dao za gradnju katoličke škole u Skoplju 100 dukata, pripominjući, da je to drugi slučaj, da su turske oblasti što davale. (Zapamćenja, 79).

19. Nadalje, da se u ovom kotaru proširi među pukom javno bogostovlje i moral po zakonu kršćanskom, u teoriji je za sve dovoljan samo koran (codex Coranus); a u praksi, onaj kršćanin ili muhamedanac, koji je najviše odat bludnosti, pijanstvu, lažima psovka, otimačini, krivoj zakletvi itd., tomü novi sultanovi funkcioneri, evropejski naobraženi (kao što se veli), u svakom javnom nastupu prve časti običavaju davati.

20. Napakon, budući da se radi evropejskog ravnotežja ne smije ni misliti, da se ovaj kršćanski narod oslobodi i da se inkorporira svojoj majci Dalmaciji (quia stante aequilibrio europeo nefas est quidpiam cogitare de mancipatione hujus gentis christianae ejusque incorporatione suae matri Dalmatiae); a budući da muhamedanske nepravde idu za tim, da gladom i nestašicom prisile kršćane da prime nauku Muhamedovu (placita Muhamedis), stoga mi niže potpisani uime čitavoga klera i katoličkog puka ovoga kotara podastiremo nekoliko molba blagonaklonosti Vaše Eminencije, da ih svojim visokim ugledom i apoštolskom moći milostivo izvoli kod prejasnog austro-ugarskog ministarstva poduprijeti i nastojati da se ostvare.

MOLBE:

Katolički kler ovoga kotara Livno traži praktičnu aplikaciju prava, koje pripada prejasnim austro-ugarskim vladarima, naime da štite kult i narod kršćanski, koji boravi u zemljama nevjernika, a napose u slijedećim tačkama.

a) U svim parnicama civilnim i crkvenim, gdje se parbe muhamedanci sa kršćanima, neka imadu pravo da sjede u mjesnom sudu generalni konzuli, konzuli, i vicekonzuli i agenti austro-ugarski, ili ako su oni zapriječeni, njihovi zamjenici; isto tako između kršćanskog klera jednog i drugog obreda dvojica ili barem jedan, a između kršćanskih urođenika jedan, koga dotični kler izabere, i njihovi glasovi (vota) neka se izjednače sa muhamedanskim glasovima.

b) Sve apostazije od kršćanske vjere na muslimansku i obratno neka se u buduće proglase za nevaljale i ništetne, ako se ne pretresu i ne prosude na središnjem sudu u Sarajevu u prisutnosti prisjednika (assessorum), kako je to u predašnjoj tački navedeno.

c) »Mons pietatis«, koji je prije nekoliko godina u Hercevinu pod pokroviteljstvom Vaše Eminencije osnovan i velika korist, koja je odatle za crkvu i katolički narod potekla, podiglo je nerazorivi spomenik Vašem prejasnom imenu, koji je duboko

usaden u srcima onih vjernika. Kler i katolički puk ovoga kotara poniznom molbom evo pruža Vašoj Eminenciji novu prigodu da šteče zaslugu neprocjenjive vrijednosti radeći oko toga, da se darežljivošću ili Vašom ili Visokog Ministarstva ili pobožnih dobročinitelja podigne u ovom gradu Livnu »Mons pietatis«, za čiju će zdušnu administraciju urediti statute i na se odgovornost primiti dva vrlo muža, koji su za kršćansku stvar u Bosni veoma zaslužni: generalni konzul, koji rezidira u Sarajevu i vicekonzul, koji rezidira u Livnu.

d) Slavnim austro-ugarskim konzulima je jasno i poznato da tužbe, koje su navedene u ovom memorandumu nisu pretjerane. Ako bi dakle Visoka Porta (možda na zahtjev prejasnog austro-ugarskog ministarstva da se pravedno postupa s kršćanima) odredila, da se na licu mjesta mora provesti istraga, treba se pobrinuti, da to ne bude, jer bi kršćanski urođenici, budući da su pravi robovi (vera mancipia) muhamedanaca, pri istrazi na sudu ili svojim lažima istinu pobili ili bi bili u opasnosti da se izvrgnu potajnim umorstvima.

Ovo su dakle, Uzoriti Gospodine, molbe, koje katolički kler ovoga kotara uime svoga uciviljenog stada podastire Vašem oštrom sudu da ih prosudi, u nadi, da će se i njegova sudbina time poboljšati, a koji u blagoj sjeni svetog grimiza želi živjeti i umrijeti.

Ovu je spomenicu Karaula potajno poslao, a kasnije nekim svojim najodanijim župljanima saopćio. No stvar se nije mogla držati u tajosti, pa je ubrzo za nju i »najmanje turé znalo«, kako se veli u kronici livanjskoga samostana.

To je moralo raspaliti livanjske muslimane, koji su i inače bili kivni na Karaulu zbog njegovog zauzimanja za kršćane, te počеше misliti na osvetu.

A k tomu je Karaula radi pohoda, što ga je učinio austrijskom caru u Sinju, kod turske vlade u Sarajevu pao pod sumnju veleizdaje.

Ne znajući, kako da se riješe ovog za njih opasnog čovjeka, odlučise ga smaknuti.

Dne 20. srpnja 1875., na Ilindan, vraćao se Karaula sam kući iza kako je rekao puku sv. misu na groblju Vašarovine u Prispu. Starac je jašio na konju i molio krunicu. Pod selom Žirovićem, u jednom malom lugu, iskočiše pred njega trojica livanjskih muslimana: Nurija Dizdar, Avdišeg Čorbadžić i njegov sin. Oboriše ga s konja i počеше ga daviti, »Nemojte me, dobri Turci«

— povika starac. Krvnici se nisu dali smesti. No kad su vidjeli, da je teško starca zadaviti, okrenuše ga na prsa, glavu mu turiše u pijesak, a zatim sva trojica sjedoše na njega. Starac je kratko vrijeme pomagao, dok se nije zaغوšio. Osvjedočivši se da je mrtav, krvnici se udaljše.

Kraj mrtvog Karaulina tijela stajao je njegov konj i gledao nijemim pogledom svog mrtvog gospodara.

Cijeli ovaj prizor motriilo je iz prikrajka nekoliko čobana, a jedan se od njih, Juro Ištuk (i danas živ), prikučio u neposrednu blizinu za jedan grm, odakle je mogao sve vidjeti i čuti. On odmah javi u selo, šta se je dogodilo. Jedan težak pojaši Karaulina konja, te brzim hodom pohiti u Livno da javi franjevcima u samostan taj nemili slučaj.

Gvardijan fra Anto Čurić prijavi odmah stvar kotarskoj oblasti i sudu u Livnu, i zatraži, da se povede sudbeni izvid na mjestu umorstva. Odrediše, da na izvid odu dva sudska vijećnika, kadijin pisar, i šest oružnika sa svojim čaušem. Gvardijan Čurić i fra Jerko Vladić pojašišu također konje i svi skupa stiđu oko ponoći na mjesto, gdje je Karaula bio umoren. Kraj tijela Karaulina sjedilo je oko trideset njegovih župljana, i naloživši vatru čuvali ga.

Sudski vijećnici pregledaše tijelo Karaulino, konstatovaše, da ga je udarila kap, pa rekoše, neka ga nose i ukopaju, a oni se vratiše u Livno. Mrtvo Karaulino tijelo bude odnešeno u župsku crkvu u Ljubunčić, a sutradan u Livno, jer se tijelo imalo pokopati u samostanskom groblju na Gorici.

Nedaleko od Livna, kraj Suhače, dočekaše livanjski građani tijelo Karaulino pa ga na svojim ramenima odnesoše pred konak zahtijevajući, da se Karaula pregleda pa da se vidi, da li je udavljen ili ga je kap udarila.

Mnoštvo svijeta skupilo se pred konakom dajući izraza svome nezadovoljstvu: već je svatko znao, da je Karaula od »turaka« umoren. Jedan očevidac veli: »da je samo ex adversa parte tko rieč progovorio i. e. circumcisi (muslimani) — certe revolutio facta fuisset«¹⁾.

Izađe sam kajmakan s kadijom pred građane i reče im, da se razidu i da nose tijelo Karaulino na Goricu, a oni će poslati stručnjačku komisiju, koja će ga pregledati i zapisnički ustanoviti, od kakve je smrti umro.

¹⁾ Pismo fra Andela Čurića Martiću od 28. VIII. 1875. Cijelo pismo, koje govori o umorstvu Karaulinu, objelodanio dr. Čičić u »Našoj Misli« 1916., br. 1—2., str. 26.

No ta komisija (na čelu joj spahija Džendžo, gradski brijač i kirurg) opet je po nalogu i zdogovoru konstatovala kap. Franjevci pozvaše iz Sinja gradskog liječnika dr. Ghiglianovića, no on odgovori, da ne može obdukcije obaviti bez jednog liječnika sa strane muslimana. Na to su franjevci brzojavili u Travnik po okružnog liječnika, ali travnički mutesarif (okružnik) nije dozvolio liječniku da ode.

Nakon uzaludnog čekanja na liječnika bude tijelo Karaulino četvrti dan po smrti ukopano na samostanskom groblju na Gorici.

*

Taki je bio svršetak ovog zaslužnog čovjeka: »u svoje sijede dane, u dobi od 75 godina, iz ljubavi za svoj narod, koga je stenjućega pod igom azijskoga žarko ljubio, pade žrtvom turske zlobe«. (Ljetopis livanjskoga samostana).

»Tako svoja slavna dila za Crkvu katoličku okruni krunom mučenikah... Ej slavni mučeniče Isusov, moli Boga za nas!« — kliče Baltić. (Čestite osobe redovnikah i svitovnjaka u Bosni).

*

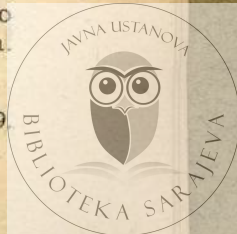
Odmah poslije ukopa Karaulina livanjski franjevci potjeraše parnicu, kako bi dokazali nasilno umorstvo. Turski sud, iako nerado, poveo je istragu i saslušao svjedoke, »ali sve cum summa negligentia et laxitate«¹⁾.

Istragom se ustanovilo, da je umorstvo bilo zdogovoreno kod Mujage Šeremeta, koji je bio brijač i ujedno liječnik u Livnu. On je bio za vrijeme kosidbe na svojoj livadi, pa je navečer sjedio pod svojim čadorom s Avdibegom Čorbadžićem i Nurijom Dizdarom (Karaulinim ubojicama) i razgovarao se s njima. Jedan se katolik iz Priluke, po imenu Tomas, kradom prišuljao k čadoru da čuje, o čemu se razgovaraju, pa je čuo, kako Mujaga Šeremet govori: »Ti ćeš, Avdija s Nurijom to učiniti, da hasuma (neprijatelja) skinemo s vrata. Možete još koga sa sobom uzeti da vam bude lakši posao; ali mu ne zadajte rane, da se ne mogne obispatiti (dokazati) da je ubijena psina, nego da je svojom smrću lipsala«. Avdibeg i Nurija izričito su primili na se tu zadaću, što je Tomas kod istrage sa zakletvom više puta posvjedočio²⁾.

Ubojica Karaulin Čorbadžić bio je i lično kivan na Karaulu, jer ga je on neposredno pred deset dana prije svoje smrti tužio livanjskom sudu radi nasilja, što ih je činio njegovim župljanima.

¹⁾ U gore spomenutom pismu fra Andela Čurića Martiću.

²⁾ Prema citiranom Vladića članku u Hrvatskoj duši, 309.

U ljetopisu livanjskog samostana stoji to zapisano. »Dne 10. srpnja i. g. (t. j. 1875.) tužio je Karaula kod livanjskog suda Avdibega Ćorbadžića poradi zala, koja po selima njegove župe, a osobito u Žiroviću činjaše. Kako je Ćorbadžić iz sudnice izašao, vikao je po sokaku: Karaula, Karaula krst mu...«.

No od sve te istrage ne bi ništa. Spisi su se istrage slali u Travnik i u Sarajevo, dolazila je nova komisija iz Sarajeva i ispitivala ponovno svjedoke, pa i ona otišla, a stvar je zamrla. »Ujeo vuk mađarca — pripominje Vladić — a ni potjere za vukom. Ubojica niti je tko tražio, niti zatvarao. Turci ubili Vlaha, jedan krmak manje«. (Loco cit.)¹⁾

A jednog dana dođe u franjevački samostan na Goricu austrijski vicekonzul Josip Dragomanović i javi franjevcima, da je generalni konzul u Sarajevu s pouzdane strane doznao, da je Karaulino umorstvo bilo naručeno od same turske vlade u Sarajevu.

* * *

Karaula je bio čovjek visoka stasa, otmena držanja i vesela lica. Imao je bujnu kosu, a u starosti mu je bila potpuno sačuvana i bijela kao u janjeta. Bio je bistar, razborit i učen. Osim materinskog jezika poznavao je još talijanski, francuski, mađarski, a nešto i turski. Svojim materinskim hrvatskim jezikom pisao je vrlo lijepo. Jezik mu je naravan, bogat i snažan, i ne zaostaje ni u čemu za jezikom najboljih bosanskih pisaca. No

¹⁾ »Ali ako je prestala raditi ljudska pravda, nije Božja — veli Vladić —. Odmah po fra Lovrinu umorstvu Nurija Dizdar zamače u Glamoč i tamo dalje u Krajinu, a Avdibeg se Ćorbadžić zavuče u svoju kuću u Žiroviću nikud ne izlazeći, te mu se počeo prikazivati nekakve strahote, osobito po noći, pa bi kadikad ko mažen počeo vikati: »Eto ih, ne dajte me!« — Išo mu je i Mujaga Šeremet da ga liječi, ali uzalud. Najposlije ga skrovito dovedoše u livanjsku tvrđu i zatvorise u jednu zidanu kuću s jakim gvozenim rešetkama, da ne može pobjeći, jer je kazivao: »Svake mi se noći prikazuje Karaula i hoće da me udavi, jer sam ja njega udavio«. Ipak se jednog dana nekako izmaklo i trčeći glavnom ulicom (čaršijom) sve u Donju Mahalu i vičući: »Ne dajte me! Eto Karaule, da me udavi, jer sam ja njega udavio«. Ovo su čuli svi livanjski stanovnici svih vjeroispovijesti. A kad su ga uhvatili, odveli su ga uz Duman opet u tvrđu i tude je na Ivanj-dan, dne 24. lipnja 1876. jadno i u velikim mukama svoj razbojnički život dokrajčio.

A njegov se sin nakon okupacije jado tadašnjem ljubunčićkom župniku O. fra Ivi Vuciću, govoreći: »Fra Ivo! Otkada udavimo Karaulu, odonda nam sve natrag ide; ama niti mi se daje odgojiti paripčeta, ni govčeta, ni sitne stoke. Ni zdravlja, ni beričeta u kući nema. Ama sve ide natrag, pak eto ti!« (Vladić, loc. cit., str. 310—311.).

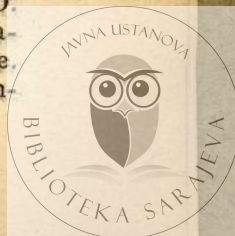
njegov javni rad nije mu dopuštao da se više bavi pisanjem. A i što je napisao, ostalo je nedovršeno, fragmentarno.

Počeo je pisati »Život bosanskog i ercegovačkog divnog apoštola P. G. Agustina Miletića biskupa od Daulie u Akaji i namistnika apošt. u Bosni i Ercegovini. Opisao njegove posljednji tajnik O. Lovro Karaula Livnopoljac, župnik u Ljubunčiću 1871.«. U rukopisu, što ga imam pri ruci, ima samo 14 stranica. U predgovoru ovog životopisa, aludirajući na možebitne prigovore ovom djelu, veli Karaula: »Iz daleka se sićam da će štokoji svećenici bosanski reć: mi imamo Život Miletića, zlatnim perom našeg priučnog Šunjića opisan, i u Rimu g. 1835. na svitlo izdan; ali znam i to, što mi veći dio moje braće govori: Mi za vele cionimo u onoj knjižici klasičnost latinskog jezika, slog Cicerov, plemenite izraze, a ponajviše sposobnost veleumnog spisatelja, i ona čini nam kod učenih glavah čest i poštenje; ali mi nismo se sviknuli glavu terti o duga i upetljana skladoričja latinska; mi u njoj ne vidimo našeg Miletića u našem duhu, u našem patriotičkom ponašanju; nego motrimo ga kano zvizdu na tugjem podneblju; a tugjeg podneblja rosa nedaje ploda našoj zemlji. Evo Vam daklen braće život našeg divnog Apoštola u onom narječju koji njemu bijaše najmilii, prosto ali virno opisan, primite ga dragovoljno, čitajte ga pomljivo, sliditega ustopice: i ovo nek bude jedina plaća mog truda«.

Iz ovoga se vidi, koliko je Karaula ljubio svoj jezik. U životopisu Miletića ističe on kao posebnu zaslugu Miletićeve, da je ljubio svoj materinski jezik, pa veli, kako je u tom Miletić daleko nadmašio »one naše Bošnjake, koji u tugjinstvu izučivši propisane nauke i tugje jezike, vraćajući se doma s onom podlom pohvalom, da su svoj rodni jezik poboravili, pa ti junaci bivaju toliko koristni svome narodu, da prid njim ne znadu u cerkvi naprav ni sveto virovanje izmoliti; a za pripovidanje Božje riči oli malo vridni, oli nesposobni do svoje starosti ostaju, ko trutine u punu ulišću meda«. Za Miletića veli Karaula, da u katehatici i pastirici »svu terminologiju u čistome majčinu jeziku na perste pobrojiti znadijaše«.

Osim Životopisa Miletićeve napisao je Karaula svoj »Zapisnik o postanju, o gragji, o doveršenju, o trošku, o prihodu i o budućem uzdržavanju Cerkvice Gospine u selu Ljubunčiću, po nacertanju, rukovogjenju i računanju ondašnjeg župnika O. Lovre Karaule Livopoljca od god. 1865. do 1871.«. I taj je Zapisnik ostao nedovršen: na 23. stranici u pola rečenice prekida se.

Karaula je napisao još opis Livna i livanjskih župa na latinskom jeziku pod naslovom »Districtus Hlevinia — Livno«.

Ima nekoliko propovijedi Karaulinih i dosta pisama, koja su vrlo važna za poznavanje ondašnjih prilika u Bosni. Karaula je i sam mislio nekoja svoja pisma prirediti za štampu. G. 1857. on uzima sebi fra Nikolu Franjića za duhovnog pomoćnika u Čukliću pa mu piše iz Sutjeske: »Od Boga je sudjeno, da Ti za ovu godinu budeš podpor moje starosti. Uzrok je osobito što sam Te uzeo k meni, da mi pripišeš što koja moja pisma za štampe, na veću slavu Božju i korist našu i našeg naroda«¹⁾.

Jesu li ta pisma uređena za štampu, i šta je bilo od njih poslije smrti Karauline, nije mi poznato.

*

I ako je Karaula živio aktivnim životom, ipak nije zaboravljao ni unutrašnjega. Kao pravi franjevac on je znao uzdržati harmoniju između jednoga i drugoga. Baltić veli o njemu, da je bio »osobiti redovnik, mlogo pobožan, vavik se bavio s priviđanjem molitava i predikah, te podučavanjem puka krstjanskoga«. (Čestite osobe redovnikah i svitovnjaka u Bosni). A Knežević veli, da Karaula svojim »kripostnim redovničkim življenjem prvenstvo zasluživaše u ovoj (bosanskoj) redovničkoj Državi«. (Povjestnica Samostana Gućanskoga).

*

Kao franjevac ljubio je žarko svoju provinciju i radio za njezin napredak ne bojeći se nikakvih žrtava. Bio je ponosan na prava svoje provincije, stoga više puta u svojim spisima ističe »ustavni poveljni zakonik« Bosne Srebrene. Zato njegov stav protiv biskupa Barišiću.

Ali i protiv turskoj upravi branio je neustrašivo prava svoje provincije. Već smo spomenuli, kako je Karaula pred vezirom branio povlasticu egzempcije franjevačkih posjeda od državnih nameta. Još jedan slučaj. Kad je Karaula g. 1872. bio gvardijan na Gorici, prijavio je livanjski muslimani Karaulu i franjevce, da primaju strane novine u pošti austrijskog konzularnog agenta Dembinskog. Stvar bude objavljena u Travnik i Karaula dobi zapovijed od livanjskog kajmakana, da on i svi franjevci u samostanu moraju ići u Travnik na opravdanje. Karaula javi stvar Dembinskom, a zatim ode na kotar i otkaza naprosto posluš onoj odluci pozivajući se na franjevačka prava potvrđena od više sultana, po kojima samo vezir može franjevcima suditi, a

¹⁾ Pismo datirano 10. V. 1875. U arhivu livanjskog samostana.

ne kakovi mudiri, kajmakani ili mutesarifi. »Bez vezireve odluke« — reče Karaula — »nijedan se franjevac ne će maknuti iz Livna!«. Za stvar se zauze osim Dembinskog fra Jako Baltić kod okružnika (mutesarifa) u Travniku, a fra Grgo Martić kod vezirskog vijeća u Sarajevu, te presuda bude poništena, a livanjski kajmakani bude premješteni.

Kao što je bio neustrašiv u obrani prava svoje provincije, isto je tako bio Karaula neustrašiv u obrani svoga naroda protiv turskom zulumu. I pao je kao žrtva te neustrašivosti.

Zadnje su mu riječi, koje je napisao, bile: pro populo, za narod. Kad je naime na dan svoje smrti polazio da rekne na groblju sv. misu, napisao je u zapisnik, da ju je rekao za puk, pro populo.

Za njega je živio, za njega je i umro.

